

Navdušujoča raznolikost: pogovori z goriškimi besednimi ustvarjalkami

Zbornik uredila: Katja Mihurko Poniž in Nejc Rožman Ivančič

Elektronska izdaja intervjujev je objavljena na naslovu
<http://projects.ung.si/besedne-ustvarjalke>

← **Nataša Konc Lorenzutti**

● **Darinka Kozinc**

● **Marija Mercina**

● **Vida Mokrin Pauer**

→ **Maja Novak**

● **Patricija Peršolja**

● **Magda Reja**

→ **Anja Štefan**

→ **Maja Vidmar**

→ **Vita Žerjal Pavlin**

Navdušujoča raznolikost: pogovori z goriškimi besednimi ustvarjalkami

Sodelujoče književnice: Nataša Konc Lorenzutti, Darinka Kozinc, Marija Mercina, Vida Mokrin Pauer, Maja Novak, Patricija Peršolja, Magda Reja, Anja Štefan, Maja Vidmar, Vita Žerjal Pavlin

S književnicami so se pogovarjali: Kristina Bizjak, Ana Jarc, Zala Majhenič, Kristina Mavrič Zavnik, Miha Ožbot, Maja Pavlin, Meta Puc, Ariana Šuligoj, Julijan Vršnik, Vanesa Zaman, Maja Zuljan

Zbornik uredila: Katja Mihurko Poniž in Nejc Rožman Ivančič

Izdala: Univerza v Novi Gorici

Oblikovanje: Vanja Mervič

<http://projects.ung.si/besedne-ustvarjalke>

Nova Gorica, 2014

Zbornik je nastal kot del projekta »Potujoči teksti, 1790–1914: transnacionalna recepcija del avtoric na evropskih obrobjih« (HERA Joint Research Programme Cultural Encounters »Travelling Texts, 1790–1914: The Transnational Reception of Women's Writing at the Fringes of Europe«).

Projekt je financiran iz 7. okvirnega raziskovalnega programa Evropske unije za raziskave, tehnološki razvoj in predstavitvene dejavnosti, št. dogovora o financiranju 291827. Projekt »Travelling Texts, 1790–1914« finančno podpira HERA Joint Research Programme (www.heranet.info), ki ga sofinancirajo AHRC, AKA, BMBF via PT-DLR, DASTI, ETAG, FCT, FNR, FNRS, FWF, FWO, HAZU, IRC, LMT, MHEST, NWO, NCN, RANNÍS, RCN, VR in Evropska skupnost (FP7 2007–2013) v okviru programa Družbeno-ekonomske in humanistične znanosti.

KAZALO

Nataša Konc Lorenzutti

Zdi se mi, da so fantovske dogodivščine bolj humorne

Darinka Kozinc

Domišljija spleta niti besed

Marija Mercina

Raje razmišljam o tem, kaj bi še naredila

Vida Mokrin Pauer

Za-ve-daj-mo se, da so v nas brezkončna vesolja poezije veselja

Maja Novak

Nisem človek, ki bi živel v preteklosti

Patricija Peršolja

Zelo samotna pot, če pomislim

Magda Reja

Lepi ljudje so lahko pomembnejši od lepih krajev

Anja Štefan

Maja Vidmar

Besedna zveza ženska pesnica je v slovenščini pleonazem

Vita Žerjal Pavlin

Pisati pesem je zame še vedno enako osrečujoče in negotovo dejanje

Uvod

Literarno ustvarjanje je avtonomno umetniško dejanje, a vendar na ta proces vplivajo številni dejavniki. Med njimi je gotovo pomembno razmerje do okolja, v katerem deluje avtor oziroma avtorica. To okolje je lahko spodbudno, a nemalokrat postavlja na pot tudi ovire. Napetosti lahko izvirajo iz različnih pogledov na svet, razredne pripadnosti, a tudi spolne identitete. Številna osebna pričevanja in esejistični zapisi govorijo o spopadanju s prevladujočimi podobami ženskosti in moškosti v družbi, ki so posledice kulturnih in družbenih vlog, v katere smo postavljeni in so omejujoče za oba spola. Tudi v literarnih besedilih odkrivamo odtise iskanj in spopadanj s prevladujočimi in omejujočimi spolnimi stereotipi, v delih pisateljev so največkrat zakodirani v bivanjsko iskanje bistva in smisla, zato njihova spolna identiteta ostaja v ozadju, potopljena v navidezno univerzalnost človeškega bitja in izkustva. V besedilih avtoric je spolna identiteta velikokrat bolj izpostavljena, saj je njihova družbena vloga utemeljena v povezanosti z naravo, predvsem z reproduktivno funkcijo.

V 19. stoletju se razplamti razprava o tem, ali intelektualne dejavnosti (med njimi sta seveda tudi branje in pisanje) ženske odvrčajo od njihovega osnovnega poslanstva – rojevanja ter skrbi za otroke in družino. Večina avtoric, še posebno tistih, ki v pisanju vidijo več kot le prostočasno dejavnost, se mora soočiti s tem, da se pri vrednotenju njihovih del uporabljajo drugačni, povsem neliterarni kriteriji. Podoba književnice, ki neolepšano prikazuje vsakdanje življenje žensk, njihovo stremljenje k neodvisnosti, vse bolj dobiva poteze nesimpatične, zafrustrirane sovražnice žensk. Številne avtorice se s temi podobami spopadajo, jih ignorirajo ali presegajo, a vsekakor jih spolna identiteta zaznamuje. Velikokrat je sidrišče, ki jim omogoča trdnost in gotovost, pogled nazaj, literarna prednica, s katero se je mogoče identificirati. Zato je v dolgem 19. stoletju pomembno vprašanje o literarnih stikih in literarnih vplivih vprašanje o recepciji del pisateljic. Čeprav je primerjalna literarna zgodovina v svoje raziskave vključevala tudi avtorice, so na njenem literarnem zemljevidu še vedno bele lise, še posebno ko se iz literarnih središč premikamo proti obrobjem, ki niso vedno tudi robovi kontinentov, temveč jih kot take dojema središče. Nova evropska literarna zgodovina mora vključiti doslej premalo raziskana področja, tako žensko avtorstvo kot književnosti, ki so bile dolgo v senci t. i. velikih književnosti. Temu cilju sledi mednarodni raziskovalni projekt Potujoči teksti 1790–1914: transnacionalna recepcija del avtoric na evropskih obrobjih, ki se osredinja na najpomembnejše kanale kulturnih srečevanj v moderni Evropi, kroženje tiskanih besedil in njihovo prečkanje kulturnih, jezikovnih in nacionalnih meja v dolgem 19. stoletju (povečanje pismenosti, tehnološke inovacije ipd.). V projektu raziskujemo udeležbo žensk v transnacionalnih izmenjavah literarnih besedil iz zgodovinske in geografske perspektive, vlogo žensk kot avtoric, prevajalk, kulturnih posrednic in iščemo odgovor na vprašanje, kakšen vpliv so imele ženske v procesih literarnih izmenjav, v kakšnem smislu so jih spreminjale, preobražale. Z raziskavo dogajanja na robovih Evrope raziskujemo tudi vprašanje asimetrije med evropskimi centri in obrobji ter opazujemo, kako so se v njih odvijala kulturna srečevanja, kako so potovale ideje, kako so se oblikovale mreže in imaginarne skupnosti. Svoje

ugotovitve želimo soočiti s pogledi in izkustvom naših sodobnic – s tem, kako one doživljajo vprašanje ženskega avtorstva in razmerja med središčem in obrobji. Pomembno se nam zdi, da k sodelovanju v projektu pritegnemo tudi mlajšo generacijo, dijakinje in dijake.

Z izzivom so se več kot uspešno spopadli dijaki literarnega krožka Gimnazije Nova Gorica. Prvi kriterij izbora je bila povezanost z goriško regijo, v kateri delujeta gimnazija in univerza in ki je iz perspektive državnega središča velikokrat dojeta kot obrobje, drugi pa ustvarjalna moč avtoric in sporočilnost njihovih avtorskih poetik. Pogovori izpričujejo, da se intervjuvane besedne umetnice razlikujejo po svojih pogledih na svet in književnost, po tematskih, zvrstnih in žanrskih žariščih, celo po ciljnem bralskem/poslušalskem občinstvu. V literarni tradiciji in med sodobnicami so našle različne vzornike, a tudi vzornice. Ženskega avtorstva ne razumejo kot neko posebno marginalno podskupino v getoizirajoči in večkrat diskriminatorni poziciji, ki naj bi sobivala vzporedno in podrejeno širšemu literarnemu udejstvovanju, a hkrati poudarjajo, da jih družbena vloga še vedno omejuje, kajti v vsakdanjem življenju je usklajevanje med materinstvom, kariero in literarnim ustvarjanjem še vedno zahtevna naloga. Iz intervjujev veje tudi spoznanje, da je spolna identiteta ena izmed pomembnih identitetnih pozicij, a je ni mogoče dojeti kot enovito, ni le omejitev, temveč tudi obogatitev. Raznolikost je torej, tudi kar zadeva spolno identiteto, navdihujoča, in to ne le za avtorice, temveč tudi za bralke in bralce njihovih del, zato se zahvaljujemo literarnim ustvarjalkam, ki so s svojimi razmišljanji in pogledi pomembno prispevale k iskanju odgovorov na vprašanja, s katerimi se ukvarja projekt *Potujoči teksti 1790–1914: transnacionalna recepcija del avtoric na evropskih obrobjih*. Zbornik desetih intervjujev je nastal kot plod želje, posvetiti pozornost desetim slovenskim književnicam ter prikazati njihovo navdušujočo raznolikost.

Katja Mihurko Poniž in Nejc Rožman Ivančič

Nataša Konc Lorenzutti

Zdi se mi, da so fantovske dogodivščine bolj humorne

Nataša Konc Lorenzutti je rojena v Kranju. V Ljubljani je obiskovala Srednjo šolo za oblikovanje in fotografijo ter študirala dramsko igro in umetniško besedo na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo. Leta 1992 je dobila fakultetno Prešernovo nagrado za vlogo Ofelije v Shakespearovem Hamletu. Zaposlena je bila kot gledališka igralka v Slovenskem ljudskem gledališču v Celju, nato v Primorskem dramskem gledališču v Novi Gorici. Od leta 1999 je samostojna ustvarjalka na področju kulture in od leta 2006 poučuje umetnost govora in dramsko-gledališko delavnico na Gimnaziji Nova Gorica. Leta 2011 je magistrirala iz umetniške besede na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo. Piše literarna dela za otroke in odrasle. Je avtorica proznih in pesniških del ter mladinskih gledaliških iger pa tudi scenarijev za igrane oddaje Otroškega in mladinskega programa RTV Slovenija. Otroške pesmi in zgodbe objavlja v mladinskih revijah Ciciban, Cicido, Kekec in drugod. Njena doslej knjižno objavljena mladinska dela so Pod Marijinim plaščem (2004), Lučka, zgodba o rojstvu (2004), Ravno prav velik (2006), Skrivališče (2007), Mi smo slike (2007), Krilate in kosmate basni (2010), Nihče ne ve ... (2011), Poleti letim (2011), Kakšno drevo zraste iz mačka (2012), Cufkova podeželska pustolovščina (2012), Enajstnik (2012) in Društvo starejših bratov (2013), njena dela za odrasle pa so Bela, bela lilija (2006), Jezik molka in druge zgodbe (2009) ter romaneskni prvenec Kava pri dišečem jasminu (2013), ki v letu 2014 izhaja tudi kot podlistek v časopisu Delo in je bil še pred objavo nominiran za nagrado modra ptica. Trikrat je zmagala na čezmejnem literarnem natečaju Glas ženske. Njeno mladinsko delo Kakšno drevo zraste iz mačka je bilo leta 2013 nominirano za nagrado večernica, leta 2014 pa še za nagrado desetnica. Je tudi članica Društva slovenskih pisateljev.

Je mati petih otrok. Z družino živi v Oseku.

Ste pisateljica tako mladinskih del kot del za odrasle. Sama sem prebrala *Društvo starejših bratov* in *Kakšno drevo zraste iz mačka*, v kratkem pa bom k njima dodala še *Kavo pri dišečem jasminu*. Kakšni so bili vaši literarni začetki? Kdaj in zakaj ste pričeli s pisanjem?

Pisala sem že kot otrok. Ko me je kdo vprašal, kaj si želim postati, je bil moj odgovor: učiteljica ali pisateljica. Zdaj sem oboje, kar tudi povezujem, saj z dijaki uprizarjam avtorska dramska besedila, ki jih na ta način tudi preizkušam in izpopolnjujem. Na primer: knjiga *Društvo starejših bratov* je nastala šele po uprizoritvi. Najprej sem napisala igro. Kasneje sem jo predelala v prozo in dodala tudi stvari, ki smo si jih z dijaki izmislili v času nastajanja uprizoritve. Vedno sem pisala, vendar pri dvajsetih še nisem našla prave snovi za resno literarno delo. Pisala sem utrinke, dnevnike, pisma. Do odločitve, da se bom profesionalno začela ukvarjati s pisanjem, pa je prišlo, ko sem pustila gledališče, ker sem se želela posvetiti družini. Imela sem močno ustvarjalno težnjo; to je bil čas iskanja poklicanosti, s katero se v tistem trenutku ne bi ne fizično ne miselno preveč oddaljevala od materinstva, ki je moj prvi poklic. Tako sem takrat začela pisati o otrocih in zanje ter zelo ambiciozno zastavila iskanje možnosti za objave, kar še vedno počnem.

V vaših delih sem med drugim opazila veliko primorskih fraz in omembe primorskih prostorov, recimo Sveto goro.

Da, to je namerno, saj se mi zdi, da v mladinski literaturi prevladuje dogajanje v mestih. Tudi kritiki so že opazili mojo značilnost, da umeščam svoje zgodbe v podeželsko okolje. Nikjer ne prikrivam, da je to Primorska, kar se opazi tudi v nekaterih narečnih besedah, s katerimi včasih začinem dialog ali notranji monolog junaka. Izogibam pa se natančnim geografskim oznakam, kot so recimo imena krajev.

Torej snov črpate iz družinskega okolja. Morda tudi kaj iz šolskega?

Ideje dobivam v družini, v šolskem okolju svojih otrok in v šolskem prostoru, v katerem delam. Nikoli pa ne popisujem resničnih dogodkov, saj je literatura vedno nekje vmes – med živo in domišljjsko izkušnjo. Tudi če opisujem nek prizor, ki sem ga v resnici doživela, ga priredim in svobodno interpretiram. Tako se gola resničnost pretvarja v knjižno, kar je poseben svet, v katerem meje med resnico in izmišljotino niso več pomembne.

Med prebiranjem vaših knjig sem bila pozitivno presenečena, s kakšno lahkoto se lahko vživite v otroške in najstniške karakterje, predvsem pa v fantovske like. Kako to?

Zanimivo, ja, da mi lepše tečejo fantovske zgodbe. Dekliških se težje lotim, čeprav bosta naslednje leto izšli dve knjigi, v katerih je prvoosebna pripovedovalka deklica. Zdi se mi, da so fantovske dogodivščine bolj humorne.

Katere avtorice so v preteklosti (mogoče pa še sedaj) vplivale na vaše pisanje?

Mislím, da najbolj Mira Mihelič. Njena pisava je zelo ženstvena in mi je blizu. Prebrala sem vse, kar je napisala; zdi se mi, kot da bi jo osebno spoznala. Zato sva v lanskem šolskem letu skupaj z upokojeno profesorico mag. Marijo Mercino na šoli organizirali literarni dogodek, posvečen Miri Mihelič in albumu o njenem življenju ter povabili Alenko Puhar, avtorico tega albuma.

Ste v času šolanja morda sodelovali v kakem literarnem krožku?

V času srednje šole sem se bolj izobraževala na področju likovne umetnosti, vendar sem bila tudi literarno dejavna, saj smo imeli profesorico umetnostne zgodovine, ki je dijake spodbujala k povezovanju različnih vej umetnosti. Za prireditve, ki jih je organizirala, smo dijaki sami pripravili vsebine, oblikovali plakat, gledališki list, glasbeni program. Da, bila sem zelo ustvarjalna.

Po vašem mnenju, ženske pišejo drugače kakor moški? Kako se to izraža, če se?

Včasih se mi zdi, da nekatere ženske pišejo preveč »moško«. Če se pisateljice spuščajo v neko drznost, ki je sicer bolj značilna za moške, me to odbija. Se pa občudujoče čudim, ko vidim, da ženska napiše prepričljivo zgodbo v prvi osebi moškega spola. Tudi sama sem to poskusila v zbirki *Jezik molka*. Eno zgodbo sem napisala v prvi osebi moškega spola in sem jo tudi vključila v sklop, ki sem ga pripravila za govorno interpretacijo na magistrskem nastopu, izvedenem spomladi 2009 v Mali drami v Ljubljani.

Za *Kavo pri dišečem jasmínu* pravijo, da je izrazito ženski roman in da ga moški kar malo težko berejo, ker se ne morejo vživeti v junakinjo.

Za bralce katere starosti najraje pišete? Za otroke, najstnike, mogoče za starejše bralce?

Najmanj strahu imam, ko pišem za otroke. To mi sploh ni več težko in mi pisanje teče. Včasih si stvari sploh ne izmislim vnaprej, ampak kar pišem in pustim, da lik sam vodi dogajanje, pri tem sem zelo sproščena, z užitkom pišem. Malo se bojim pisati za najstnike, ki imajo že prve ljubezenske izkušnje in postajajo kritični do staršev in drugih odraslih; to je za starost petnajst, šestnajst let. Prav tako imam veliko spoštovanje do odraslega bralca, zato sem se tudi s strahom lotila romana za odrasle. Nisem vedela, ali sem ga sploh zmožna napisati in zdržati pritisk zahtevnosti do sebe, vendar sem bila na koncu zelo vesela, ko sem ga končala in ko je tudi izšel.

Kakšen je vaš ustvarjalni postopek, vaša rutina? Greste v naravo, v knjižnico? Morda pišete kar doma?

V knjižnico grem, včasih pišem tudi doma, čeprav tam po navadi ne zmorem takšne koncentracije. Imela sem obdobje, ko sem vsak dan napisala kakšno kratko otroško zgodbo. Zdaj me bolj vznemirjajo nekoliko daljše zgodbe, kakor je *Društvo starejših bratov*.

Med drugim ste tudi igralka. Ali tudi vaša izobrazba vpliva na vaše pisanje?

Najprej sem bila igralka in to je pravzaprav še zmeraj moj poklic, čeprav ga ne živim dobesedno. Igralski trening je zelo prepleten s pisateljskim. Ustvarjalna postopka sta si zelo podobna. Kot igralka sem dobila besedilo, svojo vlogo, izpisala replike in raziskala zgodovino lika, potem pa sem se v ustvarjalnem procesu vanj vživljala. Morala sem najti svoje izkušnje, ki so bile doživljajsko podobne izkušnjam tega lika, in potem sem morala to odigrati. Zdaj pa je postopek obraten. Jaz si izmislim lik, ki ga skušam oživiti tako, da ga opremim s svojimi lastnimi notranjimi doživetji. Včasih, v trenutku najbolj živega navdiha, se mi misli in dialogi junaka kar pripovedujejo v glavi. Moja igralska izkušnja je torej izredno dragocena. Dala mi je sposobnost vživetja.

Kako pa se spopadate s pisateljskimi blokadami?

Vedno jih premagam. Če čakaš, da navdih pride sam od sebe, ni nič. V bistvu skoraj ne verjamem več v talente. Vem samo, da se ne bi lotila nečesa, za kar res ne čutim nobene poklicanosti. Sicer pa talent in navdih prav nič ne pomagata, če nisi pripravljen na trdo delo in vztrajnost, ki včasih stopa čez meje zmogljivosti. Tudi ko se mi zdi, da imam blokado, se usedem in pišem. Poleg tega grem vsak dan hodit v naravo in s seboj imam beležko, da si lahko vedno napišem, kar mi pride na misel.

Prihajate iz gorenjskega prostora. Kaj zaznavate kot posebnosti Goriške v primerjavi z vašimi rodnimi kraji?

Sproščenost je tukaj nekako večja. Nekateri sicer pravijo, da so Primorci »zaguljeni«, ampak jaz tega nisem opazila. Zelo sem rada na Primorskem in se sploh ne bi več vrnila na Gorenjsko. Zelo sem se živela, tako da sem včasih kar malo užaljena, če me Primorci nimajo za svojo avtorico. Prizadelo me je, recimo, ker primorske knjižnice mojega romana še niso uvrstile v projekt Primorci beremo.

V katerih žanrih pa najraje pišete? Bi se morda radi poizkusili tudi v katerem drugem?

Dramatika me še vznemirja. Imam napisano eno dramo, ampak ne vem, ali je v redu ali ne. Tudi mladinski roman mi je še en tak hud izziv, moram pa reči, da imam tudi tega napisanega, in to že tretjo verzijo, ki je sedaj končno sprejet na uredništvu Mladinske knjige. Dve leti je to besedilo romalo od uredništva do uredništva in nikjer ni bilo sprejeto, dokler nisem napisala tretje verzije. Nekako nisem iznašla pravega sloga. Skoraj sem že obupala, da te zvrsti ne znam prav prijeti. A zdaj je končno »na poti«. Vanj je vloženega dve leti dela. Če bo šlo vse po sreči, bi moral roman iziti v letu 2015 v zbirki Odisej. To bo potem tretja knjiga v prihodnjem letu z dekleško tematiko, le da je ta junakinja že na poti odrasčanja.

Zadnji dve natisnjeni knjigi sta bili *Društvo starejših bratov* in *Kava pri dišečem jasmínu*. Kaj pa trenutno pišete? Bi nam lahko zaupali kakšno podrobnost?

Zdaj pišem eno mladinsko delo, v katerem je pripovedovalec zopet deček. Za izhodišče sem vzela pravljico o poljski in mestni miši. Zgodba govori o nekajdnevnem druženju mestnega in vaškega fanta. Pišem pa tudi nekaj za odrasle. Več ne povem.

Na katero svoje delo pa ste najbolj ponosni?

Verjetno kar na roman *Kavo pri dišečem jasmínu*. Začela sem ga pisati marca 2011. Nekaj dni pred tem sem imela zagovor magistrske naloge. Del te naloge je bila tudi teorija romana ter izpeljava na teorijo kratke proze, kar je bilo jedro mojega magisterija umetnosti. Na zagovoru so me vprašali, kdaj se bom lotila romana. Odgovorila sem, da tega ne zmorem. Potem me je moja lastna izjava preganjala in me izzivala, zato sem še v istem mesecu začela pisati *Kavo pri dišečem jasmínu*.

Mislim, da najboljše stvari nastanejo takrat, ko misliš, da jih ne zmoreš, pa se jih vseeno lotiš. Takrat lahko presežeš samega sebe.

Kaj mislite, da je razlog za vedno večji zaton knjig med bralci? Kaj je razlog, da vedno več ljudi raje pogleda film kot prebere knjigo?

Ja, to je zaskrbljujoče. Ne vem, kaj bo iz tega nastalo, posebno optimistična nisem, saj se mi zdi, da je vsaka generacija mladih bolj otopela in bralno lena. Mogoče je nekoliko boljše stanje pri osnovnošolcih, ki še vedno tekmujejo za bralno značko. Imam izredno lepe izkušnje z obiskov po osnovnih šolah. Mislim, da branje najbolj zamre v srednji šoli, čeprav imajo dijaki dosti obveznega branja. Sumim pa, da mnogi berejo »po diagonalah« ali celo samo obnove na internetu. Tudi pri svojih otrocih sem opazila, da tam pri petnajstih letih nastopi bralna kriza, in če starši ne spodbujamo dovolj svojih otrok že prej, tudi šola ne more veliko pripomoči k temu problemu. Šola lahko spodbuja dobrega bralca, ne more pa spremeniti slabega bralca v dobrega, če starši niso že prej postavili temeljev. Poleg tega je vedno več otrok zvečer raje na internetu, kot da bi vzeli v roko knjigo. Če si lahko ves čas na internetu in bereš plehke zgodbe o raznih senzacijah, ne zmoreš več napora, da bi se prebil skozi knjigo. Šele ko razviješ spretnost premagovanja bralnega napora, je branje užitek. Upam, da sem uspela vsaj svojim otrokom vzbuditi ljubezen do branja. Meni je namreč samoumevno, da zvečer, preden grem spat, malo še berem. Vidim, da je to samoumevno tudi mojim otrokom, kar je zame velik starševski uspeh.

S književnico se je pogovarjala **Maja Pavlin**.

Darinka Kozinc

Domišljija spleta niti besed

Darinka Kozinc se je rodila leta 1959 v spodnji Vipavski dolini. Po izobrazbi je magistrica biotehniških znanosti. Živi in dela v Solkanu. Kot osnovnošolka je pisala pesmi, kasneje pa kratko prozo, ki jo je objavila v različnih revijah. Pravljice so njena ljubezen, odkar je sama postala mama. Objavljala je na radiu Trst, v Cicibanu, Cicidoju, Trobentici in Mladem rodu. Večkrat je bila nagrajenka literarnih natečajev. Je članica Društva primorskih pisateljev in predsednica Goriškega literarnega kluba Govorica.

Kakšno je bilo vaše otroštvo? Ali so pripovedi vaših pravljic odsev resničnih dogodkov iz preteklosti?

Moje otroštvo je potekalo v objemu mehke spodnje Vipavske doline pod kraškimi hribi, ki so pozimi metali vijolično senco na mojo vas, spomladi pa vzbrsteli v mnogoterih vonjavah. Zaznamovano je bilo z živalmi na kmetiji, vonjem matere zemlje, izobiljem sadja, prijaznim očetom in materjo zamejko, ki mi je odpirala svet v drugačno okolje, v Italijo, saj je bila meja takrat zelo izrazita in ostra ločnica. Bila sem najmlajši otrok v družini, imeti starejša brata je bil deloma privilegij, spet drugič pa sta me hudo jezila, zlasti ko sta pojedla svoj delež bonbonov in želela nato izpuliti še moje. Sladke dobrote so nam ob nedeljah nosili obiskovalci iz Trsta, »Trieštini«, in mogoče je res, da sem bila kot deklica malce privilegirana. Poznala sem svobodo, gozd, sonce, veter, prostrane travnike in domači so dopuščali, da sem lahko razvijala lastno ustvarjalnost. Pravzaprav se v pravljicah ne dotikam resničnih dogodkov iz preteklosti, ti prevladujejo v kratki prozi, objavljeni v knjigi *Tišina se je uglasila*. Teme mojih pravljic kar »priletijo« od nekod, rada jih spletam iz drobnih vsakdanjih dogodkov, ki se v domišljiji še dodatno razrastejo.

Ste v mladosti veliko brali? Kaj menite, zakaj mladi vse manj posegajo po knjigah? Kako bi po vašem mnenju v njih lahko vzbudili željo po branju?

V mladosti sem noro rada brala, bila sem tako rekoč zasvojena z branjem, knjiga me je spremljala povsod, bila je tudi v košari, ko sem šla po sadje ali nabirala krmo za zajce. Seveda sem se v svet zgodb pogosto tako zatopila, da sem pozabila na svet okoli sebe, tudi na dolžnosti, ki so nam jih kot otrokom nalagali starši. Brala sem tudi ponoči in bila zato deležna svaril staršev in bratov. »Izgubila boš oči,« so mi kar naprej govorili. Menim, da se ljubezen do branja rodi v družini; opažam, da vedno več mladih staršev bere svojim otrokom – in ti otroci knjige praviloma vzljubijo. Je pa res, da je danes zelo veliko druge instantne ponudbe, v mislih imam predvsem računalnike in televizijo. Knjiga se na ta način pomika v ozadje. Zavedati pa se je potrebno, da nam knjige odpirajo vpogled v druge svetove, ti se iz prebranih besed spletejo v naših glavah, v naši predstavi, s pomočjo domišljije. Televizija in računalnik ponujata te predstave na dlani, okrnita nas za rabo domišljije, v njej ni sveta, ki ga lahko ustvarjamo v svojih glavah. Za mlade je zelo pomembno, da imajo starše, ki sta jim bila privzgojena ljubezen in odnos do knjige. Tvrstni odnos je

veliko bolj oseben kot odnos do elektronskih naprav. Potem pa je, vsaj po mojem mnenju in izkušnjah, ključno, kakšnega učitelja maternega jezika dobimo ob vstopu v šolske klopi. Tudi projekt bralne značke v osnovnih šolah je za zbujanje želje po branju zelo pomemben.

Že v osnovnošolskih letih ste pisali pesmi, nato tudi kratko prozo. Kdaj in kako ste pričeli z literarnim ustvarjanjem, ste bili vključeni v literarni krožek? Kdaj ste doživeli svojo prvo objavo?

Vse je potekalo nekako spontano, k pisanju sem bila kar povabljena. Najprej za šolska glasila v 5. in 6. razredu takratne osemletke. Na vaški šoli smo dobili čudovito slavistko, mlado, izobraženo in iz Ljubljane. Ona je bila pravzaprav tista, ki me je na nek način »odkrila« in me spodbudila k pisanju. Najprej sem začela s pesmimi, spominjam se ene iz 6. razreda, *Samoten cvet*. Član uredništva šolskega glasila me je obtožil, da sem jo prepisala od Murna, moja učiteljica mu ni ugovarjala in bila sem silno razočarana, ker se ni zavzela zame. Takrat še nisem razumela, da si kot mlada učiteljica ni drznila ugovarjati starejšemu kolegu, vendar je pesmico objavila in tedaj sem pravzaprav razumela njeno ravnanje in potrditev njene vere vame. Pesem seveda ni bila prepisana! Pesmi sem pisala tudi še v srednji šoli, vedno sem sodelovala pri vseh šolskih glasilih, prva pesem je bila objavljena v takratni Anteni, kasneje tudi v Mladini. Kot srednješolka sem se po ne vem kakšnem vzgibu odločila za prozo, ki sem jo brala na različnih šolskih proslavah. Svoje pesmi sem brala tudi na srečanju srednješolskih pesnikov v Slovenj Gradcu. V srednji šoli sem veliko objavljala kratke tekste, kjerkoli že so imeli prostor za prozo, in prispevke so povečini tudi honorirali.

Pišete predvsem za otroke. Se vam zdi pomembno, da otroci veliko berejo? Po čem se vaše pravljice razlikujejo od drugih? Menite, da jih otroci radi berejo?

Da, trenutno je največ mojih knjig prav otroških. Razumeti je treba, da kot polno zaposlena mlada mama nisem našla časa za daljšo ekskurzijo v literarni svet, takšnih privilegijev si enostavno nisem mogla privoščiti. So pa bili večeri, zlasti ob koncu tedna, primerni za krajše tekste – in pravljice so sodile mednje. Te tekste sem večinoma pošiljala na Radio Trst A, v uredništvo Cicibana, Cicidoja in Trobentice. Spominjam se, kako sem otrokoma neko vroče poletje brala tekst, ki je v knjigi izšel šele deset let kasneje. Neverjetno smo se zabavali. Otroci, zlasti, ko so mlajši, imajo raje pripovedovanje kot neposredno branje, in to mi je šlo kar dobro od rok. Vedno sem imela male poslušalce. Matere so imele navadno tudi težave po takih branjih svoje otroke odvesti domov, včasih ni šlo brez solz. Pesnica Vida Mokrin Pauer je nedavno tega o moji literaturi napisala: »Njen opus knjig je čudovit in njena literatura tu živižiživži, sploh med otroci, tudi z uprizoritvami njenih pravljič-iger, čeprav je hudo izkoriščana od založbe, ki je izdala večino njenih knjig (večino je sama tudi ilustrirala) in po krivici nevidna v slovenskem literarnem prostoru. Z mnogimi svojimi posebnostmi, ki jih nihče drug, druga še ni vpisoval v literarno umetnost.«

Zdi se, da so pravljice vaša ljubezen. Kaj je botrovalo odločitvi, da se boste posvetili pisanju pravljič? Ste jih pisali, še preden ste postali mati?

Otroke imam rada, čeprav sem večino časa delala z mladostniki in za mladostnike. Pisanje za otroke je zahtevno in potrebovala sem kilometrino, potem pa se je kar odprlo. Pravljičice so me že kot otroka učile pravih vrednot, bila sem naravnost nora nanje, in komaj sem dobro spoznala črke, sem sama sebi napisala prvo pravljico. Odločitev za pravljice je prišla sama od sebe, resneje pa sem se jim posvetila po rojstvu otrok in oba moja otroka sta bila prva poslušalca novih pravljič. Hči, ki je že tudi sama mati, je še vedno prva bralka mojih pravljič, njeno mnenje mi veliko pomeni. Tudi sicer sem vesela, ko vidim, da vnukoma veliko bere. Knjige so tudi pri njih doma stalnica in vnučka ne gresta nikamor brez knjig in ne potoneta v sen brez primerne doze pravljič.

Od kod črpate literarno snov? Ima na vaša dela vpliv tudi pokrajina, kjer živite?

Ideja se kar porodi, kane od nekod, med sprehodom, pri gospodinjskih opravilih, na dopustu ... Včasih je dovolj droben namig, majhen in na videz nepomemben dogodek – in že domišljija spleta niti besed. Včasih posežem tudi v domačo pokrajino, zdi se mi prav, da črпам iz kulturne dediščine (ta je samo naša in zato tako posebna in drugačna od drugih). Umetno pravljico oblikujem na temeljih izročila, taki so *Kraški palčki* – *kamniti malčki* pa *Robidika*, princeska vseh robid (robida je trnjeva trpežna rastlina, ki raste tam, kjer ni potrebno, in rodi temne robidnice), ki se poda pred pomembno odločitvijo na vipavski grad. Takšna je tudi pripoved *Zapestnica prijateljstva*, ki je, mimogrede, tik pred izidom in se dotika ankaranskega školjčičišča in prijateljstva, ki se lahko splete med različnimi svetovi. Pravljičice so lahko univerzalne, globalne, našim otrokom pa je le prav, da v zibelko položimo to, kar smo podedovali od naših prednikov, kar nosimo v genih.

Po izobrazbi ste magistrica biotehniških znanosti, poklicna pot vas je vodila v lesarstvo. Kako ste se odločili za ta poklic in ali je njegove sledove mogoče zaslediti v vaših delih?

V mojem času taka odločitev ni bila težka, na Goriškem smo imeli močno lesno industrijo, še več, ta je bila paradni konj slovenskega izvoza in takratnega jugoslovanskega gospodarstva, potem pa se je marsikaj spremenilo. Les je lep, povezan je s prvobitnostjo, nudi toplino in predstavlja svet dobrih energij, povezuje nas z naravo in izvorom. Z lesom in pohištvom ter notranjo opremo je bilo tesno povezano tudi oblikovanje, ki me je privlačilo, od tu tudi štiriletno obiskovanje likovne šole in vstop v svet ilustracije. Nekaj sledi moje poklicne izobrazbe in usmerjenosti je zaslediti tudi v mojih pravljičah, npr. *Zgodba o stolu*, na prave lesene pravljice pa bo potrebno še nekoliko počakati, imam jih v načrtih.

Ste tudi politično dejavni, bili ste podžupanja Nove Gorice. Kako ocenjujete današnjo politiko, je naklonjena (še posebej mladim) literarnim ustvarjalcem?

So vam izdaje knjig povzročale težave? Kaj bi svetovali mladim pisateljem, ki želijo izdati svoja dela?

Rada delam z ljudmi, sem zagovornica modela skandinavskih držav, da je potrebno veliko dati za skupnost in visok družbeni standard, mnogo tega smo imeli in še vedno imamo, čeprav ne na primerljivem nivoju. Politika je seveda priložnost, da se tudi dobri projekti uresničijo. Žal se je prvotni dobri namen izrodil; če izjaviš, da je politika delo v dobro ljudi, se vsi muzajo in nasmihajo, ljudje so upravičeno razočarani, toda kljub vsemu se lahko zgodi mnogo dobrega, kar ljudem služi. Kultura v političnem odločanju igra stransko vlogo, toda ravno večja količina kulture bi lahko oplemenitila politično prizorišče. Mladi literarni ustvarjalci imajo danes veliko manj možnosti, kot smo jo imeli v mladih letih mi, veliko rešuje svetovni splet, nenazadje lahko svoje literarne stvaritve objavljaš že na facebooku. Izdati knjigo, še zlasti če si začetnik, pa je prava loterija, do večjih založb se je težko prebiti, veliko je tudi prevodov in skrb za domačega avtorja je v drugem planu. Nihče se ne ukvarja z rastjo avtorjev, vzpodbudami, zlasti mladih. V Goriškem literarnem klubu Govorica se dogovarjamo za sekcijo mladih avtorjev, vendar zaradi velike količine ostalega dela tega še nismo uresničili. Mladim avtorjem svetujem, naj izrabijo najprej splet, v tem so vešči, priporočam tudi revijo Mentor in predlagam, naj iščejo različne natečaje in druge možnosti, tudi nekatere šole imajo za to posluh. Za naš prostor je velika škoda, ker revija Primorska srečanja ne izhaja več. Ta je imela namreč tudi prostor, namenjen literaturi.

Izkušnje imate tudi v izobraževanju. Kako je na vas vplivalo to obdobje? Menite, da ste bili med mladimi dobro sprejeti? Kako se šole danes razlikujejo od tistih v vaši mladosti?

Veliko svojega delovnega časa sem preživela med mladimi, najprej kot profesorica, nato kot ravnateljica. Bilo je lepo obdobje in velikokrat me moji nekdanji dijaki razveselijo, ko me pridejo pozdravit in mi povedo, da so v življenju uspešni. Delček k ustvarjanju in oblikovanju mladega človeka v vzgojno razvito osebnost je tudi profesorjev prispevek, in to je pravzaprav tudi največja nagrada za pedagoško delo. Z mladimi sem dobro shajala, ko sem »osvojila« prave pristope, vedno pa je bilo najpomembnejše sporočilo njim, da jih sprejemam in imam rada, to so hitro začutili. Šola je prostor nenehnega spreminjanja, prav mladi so merilo družbe in zgodilo se je, da kot ravnateljica nekaj časa nisem poučevala, hitro sem zaznala, da se je med razumevanjem problematike mladine poglobil razkorak med mano in učitelji, nisem bila na tekočem s spremembami v razredih med mlado populacijo in sploh nisem razumela učiteljev. Šole se danes bistveno razlikujejo od šol moje mladosti, že svetovni splet je spremenil odnose, vedenja, dostop do informacij, življenje je drugačno, nova pedagoška spoznanja rišejo drugačno sliko šole in odnosov, vse postaja zahtevnejše. S tradicionalnimi metodami poučevanja (ex cathedra) se danes v šolah ne pride daleč. Po drugi strani pa so mladi lačni pozornosti, občutka varnosti.

Leta 2008 je izšla vaša knjiga *Pravili so jim aleksandrinke*. Kaj vas je spodbudilo k pisanju o tej temi? Se vam zdi, da je o aleksandrinkah premalo znanega oz. se o tem delu preteklosti premalo govori?

Želela sem napisati zgodbo o pojavu aleksandrinstva na način, ki bi jo razumeli tudi otroci tam nekje v petem, šestem razredu devetletke, to je del naše zgodovine, to se je dogajalo. Matere so odhajale na delo daleč preko morja za daljša časovna obdobja. Tudi danes matere odhajajo na delo, sicer se vrnejo isti dan, toda pojav je podoben. Z aleksandrink se tančica dviga zadnja leta, zgodbe so seveda raznolike. Med njimi so bile vsekakor tudi uspešne in srečne zgodbe, odvisno, toda zgodbe doživljajo srce parajoče, saj so za denar svoje mleko in telo prodale, bile so prisiljene odreči se svojemu otroku, zato da je doma družina preživela. Društvo za ohranjanje kulturne dediščina aleksandrink je na tem področju naredilo velik korak, v Prvačini obstaja muzej, posvečen aleksandrinkam, ostaja pa še veliko področij, ki jih bo potrebno raziskati.

Prejeli ste že mnoge nagrade, se vas je katera še posebej dotaknila? Na kateri literarni dosežek ste najbolj ponosni?

Nisem se ravno veliko udeleževala natečajev, vendar sem bila posebej vesela dveh prvih nagrad revije Mladika iz Trsta, nagrade Radia Trst A in predavnimi leti prve nagrade za ljubzensko zgodbo revije Antena, slednja me je res razveselila.

Kako najdete navdih za svoja dela? Počakate, da pride, ali se prisilite k pisanju? Koliko časa povprečno potrebujete, da dokončate pravljico?

To je zelo odvisno, če sem umirjena, pisanje teče brez problemov, lahko rečem, da kar samo od sebe, skozi mene, vendar je tega še vedno premalo. Če se k pisanju silim in ni pravega navdiha, traja mnogo dlje. Pravljica lahko nastane zelo hitro, tudi v eni uri, potem jo pustim, da dozori, in jo čez čas dogradim. Včasih nastanek neke zgodbe traja tudi leta.

Ste članica Društva primorskih pisateljev in predsednica Goriškega literarnega kluba Govorica. Kakšno je vaše delovanje v društvih? Mu posvečate veliko časa ali ga raje porabite za druženje z družino? Vas ta podpira?

Z Društvom primorskih pisateljev sem sodelovala na Premskih dnevih, tudi v njihovem glasilu. Goriški literarni klub mi vzame veliko časa, saj smo ga oživili ponovno in na novih temeljih. Pri njegovem vodenju je potrebno skrbeti za finančna sredstva, preko različnih razpisov pripravljamo različne literarne prireditve; velik zalogaj so na primer Gregorčičevi dnevi. Pred kratkim smo izdali zbornik Govorice, kjer na enem mestu lahko najdemo združene različne goriške avtorje (32). Prav tako vodim tudi Društvo za ohranjanje kulturne dediščine aleksandrink, kjer je tudi precej dela. Družina se je navadila na moje odsotnosti, otroka sta pri kruhu in samostojna, mož pa se občasno pritoži. Družina me vsaj ne ovira pri teh dejavnostih, sprejema moja številna udejstvovanja.

Želite s svojimi deli bralcu sporočiti kaj globljega?

Iščem lepoto, zapisovala sem vsaj v preteklosti tisto, kar me je zaznamovalo, tisto, kar se je dogajalo meni in nam, ker tega ne bo občuteno napisal nihče drug, ki tega ne živi. To, kar je naše, je izvirno in iz sebe trgaš to izvirnost in jo prelivaš v besede.

Po katerem literarnem žanru posežete najpogosteje? Imate najljubšo knjigo oz. avtorja? Obstaja pisatelj (/ica), ki je na vas močno vplival (/a)?

Berem vse, da me le pritegne, odvisno je tudi od razpoloženja, letnega časa. Zadnja leta postajam bolj izbirčna. Ponovno posegam tudi po poeziji (trenutno je to Kosovel). Najljubše knjige nimam, so pa knjige, ki so mi pustile pečat: *Menuet za kitaro* Vitomila Zupana na primer, Kosmačev *Pomladni dan*, Andersenove pravljice. Rada imam tiste pisce, ki znajo svojo svetlo plat preliti v literaturo, nimam rada »temnih razčlovečenih«*»* zgodb, navdušujejo me novosti. Nimam najljubšega pisatelja, ker je tega veliko, vsakdo od velikih mojstrov besede je zame pomemben, ruski klasiki na primer.

Ste kdaj razmišljali, da bi napisali roman? Katere lastnosti po vašem mnenju odlikujejo dober roman?

Pravzaprav imam idejo za dva romana, ki me spremlja že dobro leto. Osnutek na temo aleksandrink – t. i. ženskega romana – je torej že pripravljen. Dve poglavji sem celo napisala, vendar ne najdem toliko časa v enem kosu, da bi se lahko podala v ta svet, saj sem, ko pišem, izgubljena za realni svet, za vsakdanje opravke in dolžnosti, ki jih od mene terja življenje.

Dober roman ima po mojem mnenju najprej dobro in trdno zgodbo, vsebuje neko posebnost, privlačnost, izvirnost v svoji vsebini, pomembni pa so tudi poigravanje z jezikom, njegova virtuoznost, lepota, če ima še nadih občasne hudomušnosti in iskrivosti, da se lahko tudi bralec v njem najde, je pa sploh krasno.

S književnico se je pogovarjala **Vanessa Zaman**.

Marija Mercina

Raje razmišljam o tem, kaj bi še naredila

Marija Mercina, rojena leta 1948 v Postojni, je pripovednica in esejistka ter avtorica številnih študij. Odraščala je v Ajdovščini in na Gočah. Gimnazijo jo obiskovala v Novi Gorici. Diplomirala je iz slovenščine in primerjalne književnosti na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani leta 1974. Leta 2001 je magistrirala iz lingvostilistike. Leta 2003 je knjižno izšlo njeno znanstveno delo z naslovom Proza Cirila Kosmača. Uvod v lingvostilistično analizo. Delala je najprej v Lavričevi knjižnici v Ajdovščini, nato pa do upokojitve poučevala slovenščino na različnih srednjih šolah v Idriji in v Novi Gorici. Na številnih tečajih in seminarjih je po različnih krajih v Italiji in na Filozofski fakulteti v Ljubljani odrasle slušatelje poučevala slovenščino kot tuji jezik.

Njene prve literarne objave po letu 1980 so bile revijalne: v Primorskih srečanjih, Sodobnosti in drugih revijah. Avtorčin knjižni prvenec je kratkoprozna zbirka z naslovom Imena (1992), sledili so še pisemski roman Fukljica (1997, skupaj z Vido Mokrin Pauer in Barico Smole), zbirka kratkih pripovedi Ženska hiša (2005) in še zveži roman Primorska zgodba (2014). Poleg preostalega literarnega in strokovnega dela je uredila zbornik Pogovori srca (2002) ob 90. obletnici rojstva Ljubke Šorli.

Je mati dveh hčera in štirikrat babica. Stanuje v Novi Gorici.

Pisanje vam pomeni »iskanje povezav in smisla doživetega; jezik je sredstvo za oblikovanje novonastajajočega sveta«. Kako po vašem mnenju to razume najstniški bralec?

Z umetniškim ustvarjanjem nastaja poseben besedilni svet, ki je fiktivna vzporednica resničnemu. Če bi odgovorila na vprašanje »Kaj ste hoteli s tem povedati?«, bi s tem zavrla iskanje odgovorov pri razumevanju mojih literarnih del, saj se besedila uresničujejo šele v stiku z bralcem. Po milosti jezika se v besedilu povezujejo spoznavne, etične in lepote sestavine, ki jih ne moreš do kraja razložiti.

Osnovno šolo ste obiskovali na Gočah in kasneje v Ajdovščini. Šolanje ste nadaljevali v gimnaziji v Novi Gorici, kasneje pa diplomirali na Filozofski fakulteti v Ljubljani iz slovenskega jezika s književnostjo ter primerjalne književnosti in literarne teorije. Zakaj ste se odločili za ta študij? Kaj vas je pri njem navdihovalo? Kakšni so vaši nasveti za mlade, ki se danes odločajo za ta študij?

Izobrazba in slovenski jezik sta bila v moji družini vedno pomembna vrednota, še toliko bolj zato, ker starši v času fašizma svojega maternega jezika v javnosti niso smeli govoriti. Vse to sem najverjetneje z vsakim dihom vsrkavala v domačem ozračju, čeprav o tem nismo dosti govorili. Vsi smo strastno brali. Odkar pomnim, sem želela postati učiteljica: ko smo se igrali šolo in že v osnovni šoli sem inštruirala slovenščino. V šoli in pri študiju mi ni bilo nikoli težko. Veliko stvari me je zanimalo, manj prijetne snovi pa sem se naučila po najhitrejšem postopku in jih žal tudi hitro pozabila. Odločitev za študij in poklic je bila zame samoumevna – niti staršev nisem spraševala o tem. Želela sem se usposobiti za poučevanje v srednji šoli. Res je, da noben učitelj, ne v osnovni šoli ne predavatelj na univerzi, ne posreduje tako (pre)obsežne snovi kot ravno srednješolski: temeljna spoznanja iz materinščine, za vsakega posameznika najpomembnejšega jezika, pa tudi domače in tuje književnosti. To pomeni, da učitelj nikoli ne zna dovolj, po drugi strani pa je med svojim delom v tesnem stiku z dijaki, in to v adolescenci – v tistem življenjskem obdobju, ki je za človekov osebni razvoj izjemno

pomembno. Vse to učitelju nalaga veliko odgovornost, zaveda se, da se mora izpopolnjevati, istočasno pa ga osrečujejo uspehi, ko ugotavlja, koliko so njegovi dijaki spoznali in napredovali. V razredu si sredi življenja v njegovi najlepši obliki. Vse od leta 1973 pa do upokojitve sem to delala. Ali nisem srečen človek? Morda pa so krivi geni. Na Mrcinovanju (srečanje Mercinov iz vse Slovenije) leta 2005 na Gočah smo ugotavljali, da je v tej vaški šoli od njenega začetka (leta 1852) do danes poučevalo več učiteljev s priimkom Mercina, med udeleženci srečanja našega srečanja je prevladoval ta poklic in ne nazadnje: moja hčerka Ana tudi poučuje slovenščino.

Na isti fakulteti ste z delom »Proza Cirila Kosmača. Uvod v lingvostilistično analizo« leta 2003 dosegli naslov magistricе znanosti. Poleg tega dela ste objavili več obsežnejših razprav o pripovedništvu Cirila Kosmača. Kaj vam je tako zanimivega pri njegovemu pisanju, da o njem pišete?

K vpisu magistrskega študija me je povabila prof. dr. Breda Pogorelec, ona mi je tudi svetovala to temo. Potem ko sem objavila nekaj študij o tem pisatelju, izjemnem stilistu, me je prof. dr. Helga Glušič, dotedanja urednica Kosmačevega zbranega dela, ob privolitvi prof. dr. Franceta Bernika (tedanjega urednika zbirke Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev, edine znanstvene izdaje slovenskih klasikov) nagovorila, naj prevzamem to delo. Žal je obtičalo zaradi odločitve pisateljevih dedičev, da izhajanja njegovega zbranega dela ne bodo dovolili. Omenjena izjava je bila objavljena v Delu 20. oktobra 2010. V letih od 1994, ko sem vpisala magistrski študij, pa do prekinitve leta 2010, sem večkrat predavala o njegovem delu, objavila eno knjigo in več študij. Pri tem sem prenovila svoje poznavanje jezikoslovja (pri prof. dr. Bredi Pogorelec) in novejšje literarne teorije (prof. dr. Marko Juvan), žal pa sem zato začasno zanemarjala svoje literarno delo. Zdaj se k njemu vračam. Poleg različnih krajših besedil, objavljenih v zadnjih letih, je pravkar izšla moja knjiga *Primorska zgodba*.

Leta 2002 ste uredili zbornik Pogovori srca, posvečen Ljubki Šorli. Pred nekaj leti ste bili pobudnica za postavitve njenega doprsnega kipa v Novi Gorici. Zakaj se vam zdi, da je pesnica Ljubka Šorli tako pomembna za naš prostor? Ali se vam zdi prav, da je mladi sploh ne poznamo? Mislite, da se premalo govori o njej? Ali bi bila bolj v ospredju, če ne bila ženska?

Kot Novogoričanka imam srečo in dolžnost, da po svojih strokovnih močeh skupaj z drugimi (mislim predvsem na Slavistično društvo Nova Gorica) sooblikujem kulturno podobo tega mesta. Nova Gorica je zrasla iz nuje pa tudi ljubezni in moči, podobno kot mi, otroci generacije baby boom v prvih letih po 2. svetovni vojni. V Gorici (v Italiji), kjer je po poroki z Lojzetom Bratužem živila Tolminka Ljubka Šorli, v tem sestrskem mestu je naša tisočletna zgodovinska dediščina: podarjena nam je brez muk naših prednikov, vendar samo v primeru, da jo spoznavamo, spoštujemo in ohranjamo. Temu služijo vsi spomeniki ob Erjavčevi cesti! Lojze Bratuž in njegova žena Ljubka Šorli sta že zdavnaj postala del primorskega mita. Lojzeta Bratuža, nedolžno žrtev fašizma, je v svojem govoru na Okroglici leta 1953 omenil tudi Josip Broz Tito. Ljubeča žena, mama, učiteljica, pesnica in urednica Ljubka Šorli pa je junakinja zgodbe o vstajenju Primorcev. Po smrti svojega moža in izpustitvi iz zapora, kjer so jo nečloveško mučili, je našla moč, da se je izšolala za učiteljico, in v isti deželi (v Italiji) po 2. svetovni vojni poučevala v slovenskih šolah, ustvarjala in urejala mladinsko revijo Pastirček. Njena zgodba je pomembna za vse nas, saj nam pove, da lahko človek tudi v najhujših preizkušnjah ohranja moč in človeško dostojanstvo. In gre naprej. Ali se mi zdi prav, da je mladi sploh ne poznate? Saj jo boste spoznali, če boste le hoteli,

čeprav je ni v učnem načrtu. Treba je brati in potem misliti s svojo glavo. Tudi zato sta izšla zbornik *Pogovori srca* in leta 2010 znanstvena monografija ob 100. obletnici pesničinega rojstva, ki jo je uredila doc. dr. Katja Mihurko Poniž.

Vaša bibliografija na cobissu obsega 182 enot. Ali ste zadovoljni z vsemi deli, ki ste jih napisali, ali bi po mnogih letih katera spremenili?

Zadovoljna sem, da sem imela dovolj veselja in moči, da sem toliko naredila, in da sem bila deležna razumevanja, saj so bila pregledana (velja za znanstvena), objavljena in brana. Rada jih imam. Spremeniti jih ne želim, pa tudi ne morem. Raje razmišljam o tem, kaj bi še naredila.

Na katero od svojih dosedanjih del ste najbolj ponosni?

Ponosna sem na to, da so nekaj povedi iz moje razprave o Maksu Pleteršniku (imela sem referat na zborovanju slovenistov v Krškem in Pišecah leta 1994) uporabili na zgibanki kot reklamo ob ponovnem izidu Pleteršnikovega slovarja na zgoščenki leta 2006. Poleg mojega so uporabili tudi besede Ivana Cankarja in jezikoslovcev Franceta Bezlaja in Franca Jakopina. Kakšna odlična družba! Osrečuje me tudi dejstvo, da si je moja knjigo *Imena* mogoče sposoditi v newyorški knjižnici (po prijaznosti Tomaža Šalamuna), vse moje knjige razen zadnje pa so shranjene tudi v Posoški knjižnici (Biblioteca isontina) v Gorici (najbrž po zaslugi Borisa Jukiča). Sicer pa imam rada vsa svoja dela, vsako je plod določenih okoliščin, nikoli ne prej ne kasneje ne bi napisala enakega. Zato so mi tako dragocena. Vsa so moji otroci.

Kako ste zašli v publicistične vode? Vas je kdo nagovoril ali je bilo čisto naključje?

V Novi Gorici je več desetletij izhajala zanimiva revija Primorska srečanja. Njen tedanji tajnik dr. Zoltan Jan me je vztrajno nagovarjal, naj za objavo napišem kaj strokovnega. Potem me je zaneslo tudi v leposlovje. Hvaležna sem mu za to, saj sicer še ne bi začela pisati in objavljati. V šoli in doma z otrokoma sem imela toliko dela, da sem morala še nekaj let dobesedno krasti čas za pisanje. Ustvarjalno delo je največje razkošje, zanj pa je potrebnega največ časa. Bilo je vredno truda, saj mi danes pisanje pomeni ne samo veselje, temveč tudi dejanje največje zbranosti, odkritosti ter iskrenosti. V življenju je treba vedno najti svoj vrt, svojo svobodo!

Zdaj pa vprašanje iz čiste radovednosti. Mislim, da ste dobra pisateljica, ob branju vaših besedil se sprostim in veliko razmišljam. Kakšne knjige pa vi najraje berete? Kakšen je vaš knjižni okus? Vam je bolj všeč proza ali poezija, morda dramatika?

Da se sprostite ob branju mojih knjig? To pa me res veseli! Velikokrat pišem o žalostnih in neprijetnih stvareh, pa se sprašujem, kako bo bralec to sprejemal. Po drugi strani pa nikoli ne krasim besedila, zato da bi bilo bralcu všečno. Res pa je tudi, da tekste velikokrat pregledujem, neusmiljeno črtam in krajšam ter s tem morda izboljšujem razumevanje. V gimnazijskih letih sem najraje prebiral poezijo, vedno sem imela najnajljubšega pesnika. Josipa Murna in Arthurja Rimbauda sem odkrila sama, Leopardi, Puškin in Prešeren so ljubezni iz srednje šole po milosti profesorice Nadje Ambrožič. Ker sem veliko pesmi znala na pamet, njihove besede še vedno neslišno izgovarjam in slišim, tudi ko nimam pri sebi knjige, so z menoj. Dolgo sem brala predvsem za zabavo: v osnovni šoli kmečke večerniške povesti pa tudi Jurčiča, Finžgarja, Kersnika, Tavčarja in ob tem tudi ves razpoložljivi šund,

predvsem kriminalke in ljubezenske romane. Tudi v delih »slovenskih klasikov« me je najbolj zanimala zadnja tematika. V srednji šoli sem začela prebirati prozna dela iz svetovne književnosti. Za maturitetno nalogo sem izbrala Tolstoja. Že na fakulteti pa sem razpoložljivi čas porabila bolj za študij kot svobodno branje in prisluškovanje odmevu besednih umetnin. Še huje je profesorjem slovenščine, saj morajo med poučevanjem ponovno prebirati ali vsaj osvežiti celo tista dela, ki jih že dobro poznajo. Moje pisateljsko delo pa pomeni novo nevarnost za branje. Če sam pišeš, še posebno proza je podobna teku na dolge proge, potem spet primanjkuje časa. V sedanje branje leposlovja mi posega strokovna literatura, pa tudi mladinska, ki jo prebiram zaradi vnukinj. Knjige sicer kar same prihajajo k meni, police se polnijo, ko knjige kupujem, dobivam knjižna darila in jih prinašam iz gimnazijske in Bevkove knjižnice. Pravkar sem prebrala Pogovore z Alojzom Rebulo (urednica Tatjana Rojc) in nekaj knjig, ki sta jih napisala sarajevska pisca, gosta Slavističnega društva Nova Gorica Rasim Pršte in Besim Spahić.

Ali imate kake literarne idole, po katerih se zgledujete?

Spoštujem in občudujem mnoge pisce, vsak od njih mi je po svoje vzornik, zdaj po eni, zdaj po kakšni drugi lastnosti in po različnih besedilih. Po njihovih delih vem, kako neskončno je možnosti za pripovedovanje. Koristno je, ker zaradi svojega študija in branja poznam veliko literarnih besedil, niti na misel pa mi ne pride, da se s kom primerjala ali ga celo posnemala. Svojo ustvarjalno pot moram prehoditi sama.

Kaj čaka na vaši knjižni polici? Si delate mogoče kakšne načrte, kaj berete med prazniki ali pa ko imate malo več prostega časa?

Čas imam (oziroma bi ga morala imeti) vedno, saj sem upokojenka. Vendar sta enako kot čas potrebni popolna spočitost in umirjenost, teh pa je veliko manj kot v mlajših letih.

Poleg tega ste tudi avtorica dveh radijskih iger, in sicer *Najdaljša noč* in *Obrazi Cirila Kosmača*. V igri *Najdaljša noč* so nastopile tri velike slovenske dramske igralkе Štefka Drolc, Iva Zupančič in Ivanka Mežan. Kakšni so bili občutki ob tem, da so vašo igro zaigrale tri eminence slovenskega gledališča? Kako pa ste prišli do tega, da ste napisali takšno igro? Kritika je dejala, da ste v igri tenkočutno približali izsek iz življenja treh varovank doma za ostarele.

Najlažje mi je pisati radijske igre, ker sem slušni tip človeka. Ko osebe v mojih mislih spregovorijo, kar oživijo in delajo zame. Zasedba vlog me je presenetila in osrečila. *Najdaljšo noč* so v programu Ars na TV Slovenija predvajali leta 2009 in ponovno decembra 2013. Dobro poznam življenje v domu ostarelih, saj je moja mama več let bivala v novogoriškem domu, celo v naši ulici, in smo jo vsak dan obiskovali. Spoznavala sem, da se tudi ljudje, ki jih omejujeta visoka starost in bolezen, veselijo življenja in si želijo ljubezni. Najpomembneje pa je ohraniti moralni čut in dostojanstvo.

Na spletu sta objavljeni kratkoprozni deli *Ženska hiša* in *Darovalka*. Se vam zdi, da knjižne izdaje izumirajo in da bo v prihodnje vse v elektronskih izdajah, objavljenih na spletu?

Dodajam še elektronsko objavo v 56. številki revije Locutio. Jolka Milič je v italijanščino prevedla mojo prozo Hiša. V prihodnosti se bodo izboljševali čitalci, še dolgo pa bodo nastajale tudi knjige s svojo papirnato snovnostjo. Elektronska oblika je dobrodošla novost.

Ste dvakratna prejemnica nagrade, ki jo na Premu podeljuje Društvo primorskih književnikov, in sicer za že omenjeni *Ženska hiša* in radijsko igro *Najdaljša noč*. Kakšni so bili občutki ob prejetju nagrade?

Te nagrade so simbolne, ne prinašajo denarja, predvsem pomenijo to, da nagrajeno delo takoj izide. *Ženska hiša* je res izšla, *Najdaljša noč* pa naj bi posneli na Radiu Koper, vendar se za to niso odločili, ne da bi povedali zakaj. Zato sem besedilo poslala Radiu Slovenija v Ljubljano. Zdaj sem hvaležna obojim: Radiu Koper, ker je niso posneli, in Radiu Slovenija, ker so to naredili tako dobro.

Leta 2011 pa ste na literarnem natečaju Glas ženske v Gorici prejeli prvo nagrado za kratko zgodbo *Darovalka*. Kaj ste hoteli z njo sporočiti?

Za sporočilo je vedno odločujoč bralec. Kaj pove vam? Malo pred razpisom za Glas ženske se je smrtno ponesrečil brat moje dolgoletne prijateljice. Skoraj v istem času so moji dobri znanki presadili jetra, vendar operacija ni uspela. Obe smrti sta me močno prizadeli, vendar sem se z obliko notranjega monologa različnih oseb precej oddaljila od osebnega doživetja. Darovalka v moji zgodbi sicer podpiše dovoljenje za odvzem, vendar v svoji nesreči ne privošči sreče ljudem, ki so dobili darovane organe njenega moža. Zavida jim. Potem ko ima dovolj poguma, da se seznani z družino prejemnika in malo kasneje celo s krivcem za nesrečo, se lahko sprijazni s tujo srečo, saj spozna, da ima človek tudi v najbolj pretresljivih okoliščinah možnost, da v imenu ljubezni do ljudi (čeprav neznanih) izbere moralno dejanje.

Leta 2011 ste prejeli tudi Bevkovo nagrado Mestne občine Nova Gorica kot priznanje »za vsestranski in ustvarjalni prispevek na področju literarnega življenja novogoriškega in širšega goriškega prostora«. Kako ste se počutili, ko so vam povedali, da ste dobitnica tega posebnega priznanja?

Veliko ljudi mi je čestitalo in se veselilo ob dejstvu, da je nagrajenka po poklicu učiteljica. Nagrada mi pomeni spodbudo, da se še bolj kot prej sprašujem, kaj lahko s svojim delom prispevam v našem prostoru. S tem namreč postaja prijaznejši za druge in zame. Zdaj se ogrevam za to, da bi s turističnimi potmi po stopinjah Frana Erjavca, Mateja Bora in Franceta Bevka povezali nekaj krajev: Novo Gorico, Gorico in Grgar. V Osteološkem društvu in v UNITRI-ju, katerih članica sem, smo jih že prehodili.

Poleg vsega tega ste avtorica številnih zgodb, razprav in člankov, ki jih objavljate v literarnih in strokovnih publikacijah, kot so npr. *Dialogi*, *Sodobnost*, *Prelivanja*, *Jezik in slovstvo*, *Primorska srečanja* ter *Zbornik SSJLK*. Kakšne so razlike pri pisanju leposlovnega dela, radijske igre ali pa članka ter seveda spremnih besed? Kakšni občutki vas oblivajo pri teh različnih pisanjih? Katero pisanje imate najraje?

Pri pisanju strokovnih besedil imaš snov in literaturo, potem delaš, in ko je končano, pregleduješ in paziš, da v navedenkah nikogar ne izpustiš. Nadzor dela je popoln. Pisanje spremnih besed je vsaj na začetku vznemirljiva pot v neznano. Med ustvarjanjem leposlovnih besedil pa se oglašajo želje, navdih pride in gre, zbranost se povečuje ali popušča ... Doživljaš tudi marsikaj nepričakovanega. Zato pa je veselje ob dokončanem delu večje.

V zbirki *Ženska hiša* ste objavili zgodbe različnih ljudi, a vse veže ena rdeča nit, in to ste vi. Kaj nam lahko poveste o teh zgodbah? Mene osebno so navdušile. Menim, da celotna zbirka sili v razmislek, da ni vse z rožicami poslano, treba se je zavedati, da je mama ena sama ...

Nastajale so v času največje zaposlenosti s Cirilom Kosmačem, bile so pravo razkošje – v Angelih vedno odprto okno k skrivnostnemu in neznanemu, Drva pripovedujejo o človeški dobroti, Frence in Pred vrati pa o tem, kako pomembno se je pogovarjati in povezovati različne zgodbe v eno samo. Tesno povezane skupnosti, taka je na Gočah, imajo to poslanstvo, čeprav se ga velikokrat niti ne zavedajo. Samotno potovanje pa je notranji monolog pisateljice, ki razkriva svoj ustvarjalni postopek.

Na začetku *Ženske hiše* nas pozdravijo angeli. V spremni besedi Barica Smole napiše, naj bi bile lepota, milina in dobrota dokaz, da obstajajo. Kako si vi predstavljate angele in ali nam lahko razkrijete kakšno dogodivščino, v kateri ste se srečali z enim od njih?

Z angeli se srečujem, žal, samo na likovnih upodobitvah, v filmih in literaturi. Niti v sanjah nisem še nobenega srečala. Pa bi bilo prelepo! V njih vidim upodobitev človekove želje po presežnem in idealnem. Odpirajo nam okno neskončnosti in izražajo človekovo željo, da bi s svojo duhovno zmožnostjo premagal verige snovnega in zemeljskega. Rilke je napisal: »Vsak angel je strašen.« Tudi Darovalka občuti grozo, ko v njenem življenju trčita oba obraza bivanja: Življenje in Smrt.

V njej sem zasledila veliko uporabnih stalnih besednih zvez, kot npr. »majhni otroci, majhne skrbi, veliki otroci, velike« ali »Bodi in čakaj. Gotovo se bo kaj zgodilo« ter »Največji greh je imeti in ne dati« ...

Beseda greh naj bi bila za bralca namig na prilike v Svetem pismu Nove zaveze. Nemoralno je (torej greh), če človek ne veruje v življenje in mu ne zaupa. Samo iz zaupanja se lahko rodijo pomembne stvari: otroci ali umetniška dela.

Zelo sta me navdušili vaši misli, da ima ženska »sto nog in sto rok« ter da so »brce in klofute vaja za srce in mišice«. Mislim, da te take besede znajo tudi potolažiti v neprijetnih trenutkih. Kaj bi vi še dodali poleg teh besed in ali se vam zdijo »zdravilne« za mnogokatero žensko? So vam morda v vašem življenju že kdaj pomagale in vas ponovno postavile na noge?

Zakaj bi obupano cepetala na mestu? Težko je narediti prvi korak, potem pa gre vse lažje. Ali kot poje tržaška ljudska pesem Barčica: »Oj le naprej, dokler je še vetra kej«. Kateri pa je bil prvi korak pri tem intervjuju?

Velik poudarek v zgodbah je predvsem na materinstvu in tudi razlikah med moškimi in ženskami. Kaj za vas pomeni materinstvo? In kakšna je po vašem mnenju dobra mati?

Morda bom kdaj pisala o tem in bom tako prišla do novih spoznanj. Zdaj mi je vse še zelo blizu. Mislim, da je za materinstvo potrebno, da imaš življenje rad. Čudež je, da smo se sploh rodili. Mama naj bi bolj kot kdorkoli drug otroku posredovala to občutje in spoznanje življenja. In nato pustila otroku, da gre, ko želi oditi, saj sicer ne bi mogel »imeti in dati«.

Ali mislite, da ste to posredovali tudi svojim otrokom? Če bi bilo mogoče zavrteti čas nazaj, bi kaj popravili ali dodali v vašem materinstvu?

Obe hčerki imata otroke, gotovo iz ljubezni in zaupanja v življenje. Sicer pa v življenju ni popravnih izpitov, četudi bi ga kdaj hudo polomili.

Glede razlik med moškimi in ženskami pa bi vas rada vprašala, kje vidite razlike med spoloma in ali mislite, da smo ženske dovolj dosegle z emancipacijo?

Spolne razlike med moškimi in ženskami so naravne, nujne in prijetne, v družbi pa velikokrat služijo izkoriščanju šibkejšega. Če preberemo Pozabljeno polovico, knjigo o slovenskih ženskah v preteklosti, najprej pomislimo, koliko boljši je današnji položaj žensk, in se zavemo, koliko boja je bilo potrebnega za to. Nič ni bilo podarjeno. Ko pa opazujem življenje okoli sebe, mi je povsem jasno, da ni razloga za veselje.

Mislite da zato, ker smo se premalo borile, ali zato, ker imajo moški še vedno nadvlado nad nami?

Ne samo zaradi predsodkov v družbi, prav v obdobjih, ko je ženska naravna spolna vloga zelo izrazita, to je v predani ljubezni do moškega in v materinstvu, torej nosečnosti, ob porodu in dojenju je ženska zares šibkejša kot moški. Takrat nujno potrebuje podporo, ne samo partnerja, ampak tudi družine in družbe. Grozljivo je, če je pri tem predmet izkoriščanja: manipulacije partnerja, nerazumevanja v družini in na delovnem mestu. Boj za pravice žensk se nikoli ne konča, vendar se mora spreminjati glede na razmere.

Ali je težko pisati zgodbo, pri tem pa veš, da bo mogoče doživljala kritike in nestrinjanja? Ali si v zelo velikem precepu?

Pišem tako počasi in toliko popravljam, da imam še preveč skrbi sama s seboj. Moraš biti pogumen, samozavesten, zaupljiv do bralca, da ti ne bo zadrl noža v hrbet. Po naravi sem zaupljiva in brez slabih izkušenj. Imam pa seveda veliko skrbi. Ko napišeš, si dolžan še naprej skrbeti za svojega otroka: ali bo izšel, kakšna bo oprema, pa kako se bo znašel v svetu ...

Omenila bi eno vašo izjavo: »Pravzaprav pišem zato, da oblikujem zgodbo, kot bi šele potem razumela, kaj se je zgodilo.« Mislite, da takšen moto uporabljajo tudi drugi pisatelji?

To se med umetniškim procesom dogaja podobno, kot je v Vinjetah napisal Ivan Cankar, da ideja plane v dušo in z njo obrazi. Prav ima, ideje ne moreš ubesediti, spreminja se v dogodke in like. Po določenem času se mi zazdi, da nisem več edini gospodar, besedilo gre svojo pot. Začutim, kdaj se zlepi in oživlja. Pri tem tudi najdem nepričakovane oblikovalne rešitve. Ta vzporedni svet, če je živ in resničen, ne more biti enostaven, enopomenski ali enoplasten.

Pred kratkim je izšla vaša knjiga *Primorska zgodba*, ki bralca pritegne že s svojo zunanostjo. O čem ste v njej pisali in kaj predstavlja rokopis na stranski platnici?

Knjiga je izšla pri Goriški Mohorjevi družbi s finančno podporo Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence po svetu. V obliki posthumnega dialoga z materjo prvi dan po njeni

smrti pred bralca razgrinja skoraj stoletno preteklost materine rodbine in dogajanje v majhni, tesno povezani goški vaški skupnosti, katere prebivalci se »med noži zgodovine« trudijo, da bi ohranili ne samo življenje, temveč tudi identiteto in svoj človeški obraz. Rokopis na hrbtu knjige predstavlja eno stran iz obsežnih materinih zapiskov. Le-ti skupaj z različnimi uradnimi listinami predstavljajo pomemben del (skoraj 20 %) Primorske zgodbe. Knjiga je nastala iz hvaležnosti do matere in skupnosti v smislu besed Salvadorja Espriuja: »Živelimo, da bi vam rešili besede, // da bi vam vrnili ime vsake stvari.«

Sama zgodbe še nisem prebrala. Ampak vem, da jo je že v rokopisu prebralo kar nekaj ljudi, a vsak jo je drugače interpretiral in našel nekaj povsem drugega. Zakaj mislite, da so jo različno razumeli? Ali je tako težko razumljiva ali samo neizmerno odprta za razmišljanje?

Še v tipkopisu so jo brali profesorica Rafka Kirn, Nataša Konc Lorenzutti, moja hčerka Ana Ogrič, Barbara Korun, Jelka Miklavčič in Samo Krušič – moja nekdanja dijaka, profesorja slovenščine – in različni uredniki. Vsak od njih je našel nekaj povsem drugega. Nikoli ne pišem zato, da bi bralcu vsiljevala svoje poglede na dogodke in osebe. Zato ima ob njih vse možnosti za razmišljanje in odločitve, tako kot je sicer tudi v resničnem življenju. Sicer pa sem se med pisanjem o številnih preizkušnjah, s katerimi se je spopadala mamina rodbina, toliko namučila, da nameravam pisati samo še o ljubezni, in to srečni. Sicer pa je ljubezen vedno dar, celo če je nesrečna.

Vaša hči Ana Ogrič je v spremni besedi h knjigi napisala, da je vodilo Doroteje, v Primorski zgodbi matere, »Živim, da se borim.« Kot je sama rekla, je bilo njeno življenje bitka, da bi jo drugi spoštovali ter da bi bila neodvisna. Bila je izjemno pogumna in močna ženska. Ali mislite, da ji je uspelo doseči neodvisnost in spoštovanje?

Vsekakor je sama bila prepričana, da je z delom aktivistke med 2. svetovno vojno postala kljub svoji hromi levi roki enakovredna drugim. Pa tudi s tem, da se je po vojni omožila in ne več mlada rodila zdravega otroka.

Vedno je imela vse pripravljeno za svoj odhod: dokumente za cerkveno in posvetno oblast, skrbno zlikano obleko in perilo ... Bi bilo prav, če bi to vsi počeli? S tem mislim, da bi vsak dan živeli kot, da bi bil naš zadnji. Tako ne bi ničesar nikoli obžalovali, mar ne?

Verjetno je lik Doroteje iz Primorske zgodbe v teh svojih pripravah na smrt bolj bela vrana kot vsakdanji pojav. Zanj je to pomenilo premagovanje strahu pred smrtjo, s katero se je sicer pogosto srečevala.

V *Primorski zgodbi* je zelo dobro napisano, kako se je hčerka Milena počutila, ko so ji povedali, da ji je umrla mama. Prazna glava ter praznina okoli srca je nekaj groznega in nedoumljivega za nekoga, ki tega še ni prestal. Ali ste podobno čutili ob smrti svoje mame? Če bi prevrteli življenje nazaj, bi se ponovno obnašali tako, kot ste se takrat, ali bi hitreje zbrali misli?

V skrajnih okoliščinah človek ni gospodar svojega čustvovanja in ravnanja. Sploh pa v življenje ni popravnih izpitov. Lahko pa spreminjamo svoje kasnejše ravnanje.

Ali je mogoče smrt in pogreb za vas tabu tema ali ga imate kot nekaj vsakdanjega?

Nikakor ni tabu tema. Pa tudi nekaj vsakdanjega ni, čeprav se z njenimi podobami vsak dan srečujemo v medijih. Takoj ko pomislim na človeka, ki se mu je izteklo življenje, mi pieteta do umrlega narekuje sočutje in spoštovanje.

Pogovarjati se o lastnem pogrebu je dandanes še vedno tabu. Ali se vi pogovarjate o svojem lastnem pogrebu? Ali pa vsaj o tem, ali vas bodo pokopali v žari ali v krsti ter kje?

Včasih pomislim, da bi že morala pospraviti študijsko sobo, da bosta hčerki po moji smrti sploh kaj našli v njej. Vendar ne pridem do realizacije teh namenov. V tem sem v primerjavi z Dorotejo precej lahkomišelna.

Ko je umrla Doroteja, so hčerki Mileni takoj rekli, naj pospravi njeno sobo v domu, ker da je dolga vrsta čakajočih ljudi ter seveda zato, ker bo sicer plačevala do dneva, ko bi bile njene stvari v sobi. Ali se vam to zdi preveč neosebno, avtomatsko in robotsko? Mislim, da smo zadnje čase ljudje postali le številka na tem svetu, brez pravega pomena in smisla za druge ljudi. Kaj pa vi menite?

Zaradi vrste čakajočih na prostor v domu je pravilno, da osebje opozarja na to. In večina ljudi je tako naravnanih, da so občutljivi predvsem za udarce po svojem žepu. Res pa je tudi, da nas obravnavajo kot številke. In vsi, kar nas je, se le redko vživljamo v to, kar občutijo drugi, ne premoremo sočutja zanje.

Zelo mi je bila všeč Dorotejina izjava: »*Veš, meni je najlepše, če lahko komu kaj podarim. Raje dajem, kot prejemam. Daj komu, ki potrebuje, pa nima.*« To dokazuje, kako dobrosrčna in prijazna ženska je bila. Ali mislite, da večina ljudi ravna podobno, ali smo dandanes vsi samo bolj materialno usmerjeni?

Menim, da je vedno, tako danes kot tudi v preteklosti, dosti bolj je razširjena usmerjenost k materialnemu, večina ljudi se verjetno slepi, da so bogati močnejši in varnejši. Doroteja je junakinja ravno zato, ker misli in ravna po svoje. Že v mladosti je je bilo tolikokrat ogroženo njeno življenje, da ji je postalo edini cilj in največja vrednota.

Obujanje spominov je včasih težko. Ali vas je pri pisanju *Primorske zgodbe* kdaj stisnilo pri srcu? Ali ste mogoče mislili, da je ne boste dokončali, ker je bolečina ob izgubi mame prehuda?

Gradivo/snov in različne dokumente sem pripravila eno leto po mamini smrti. Zaradi vabila Magde Rodman sem za časnik Vipavski glas tedaj napisala dokumentirano pripoved o mamini družini, ki sem ji dala naslov Rodbinski pečat, roman *Primorska zgodba* pa sem začela pisati šele štiri leta kasneje. Mislila sem, da sem že pridobila distanco.

Kako ste se spoprijemali z bolečino ob izgubi ljubljene osebe? Ste si mogoče pomagali s pisanjem knjige?

Nasprotno, pisanje knjige mi je bolečino oživilo. Prepričana pa sem, da pred bolečino ne smemo bežati. V tem sem podobna Doroteji v *Primorski zgodbi*. Na koncu ugotavljam, da

sem podobna tako Mileni kot Doroteji, tetama Mici in Ivanki ... pa tudi vsi drugi liki so moji otroci. Rada jih imam.

Za konec pa vas še vprašam, če imate mogoče kaj načrtov za prihodnost. Je v vaših mislih že kakšna nova knjiga ali radijska zgodba, ki nas bo ponovno navdušila?

Imam zasnovo za več različnih del, vendar mi zdaj jemljejo čas in moč predstavitve *Primorske zgodbe* in srečanja z njenimi bralci.

S književnico se je pogovarjala **Ariana Šuligoj**.

Vida Mokrin Pauer

Za-ve-daj-mo se, da so v nas brezkončna vesolja poezije veselja

Z gospo pesnico Vido Mokrin Pauer sva intervju opravili nekega sobotnega popoldneva. Preživel sva ga v prijetnem pogovoru, ki je potekal v duhu kvantnosti, literature in filozofije. Potem je sama intervjuju dodala, dopisala še tisto, kar se ji je zdelo pomembno. Pravi, da je vse vibracija, da smo vsi v neki interakciji med seboj. »Vse je valovanje,« je dejala. Morda je to tudi ključ do demokracije – do življenja brezkončnih možnosti, svobode. Potek intervjuja sva prepustili trenutku in njegovi inspiraciji. Misli in besede si sledijo v svojem lastnem zaporedju, v lastnem ritmu, četudi izgledajo kot trenutne, med seboj nepovezano nanizane impresije-ekspresije.

Skozi katere procese ste šli, preden ste izoblikovali svojo filozofijo? Kako jo izražate skozi svoja dela?

Pišem že od 16. leta, tudi objavljati mi je že takoj uspelo v najpomembnejših revijah. Vse je prišlo iz čistega mladostniškega impulza, iz erotike, in nato se je ta pot do danes skozi 18 knjig zelo spreminjala. Najprej vsak mlad človek piše iz svojega temperamenta, iz svojih čustev, nato pride obdobje odraščanja, ko se zelo povežeš z družbo, z družino, potem pa, ko se stvari »zablokirajo«, ko vidiš, da ne moreš s povezavo z vsakdanjostjo izražati sebe, se usmeriš v nekaj drugega – poiščeš svojo novo pot. Za moj kvantni skok je bilo ključno božansko doživljanje umiranja ob srčnem napadu, in to se je dogajalo v vesolju. Do takrat se o vesolju (čeprav sem od vedno čutila noro ljubezen do Sonca, do zvezd) nisem veliko spraševala. Ukvarjala sem se z umetnostjo in z družbeno-psihološkimi problemi. Nato pa sem pričela zaradi te fantastične izkušnje brati poljudnoznanstvene knjige o vesolju, v katerih je veliko pisalo o kvantnosti. In to mi je odprlo vrata v popolnoma drug svet, v svet kvantnosti, zavesti, duhovnosti, zdraviteljstva. Vse se je začelo razkrivati in odvijati v drugačno smer od tiste, v katero so me do tedaj usmerjali šole, okolje, literarni tokovi. V meni se je zato dolga leta bil boj, ki si ga navzven nisem upala izražati. Ogromno sem se izobraževala o kvantnosti, vzhodnjaških in šamanističnih filozofijah, o zdraviteljstvu (vse to je v kvantni znanosti zdaj popolnoma jasno, razjasnjeno, povezano), okolje in literarnoumetniška srenja pa sta od mene zahtevala jasno moral(istič)no družbeno kritičnost, bojevitost v povezavi z materialistično filozofijo, psihologijo, z zahodnjaškim newtonovskim pogledom na svet. Čutila sem, da imajo po svoje prav, zato sem se mnogokrat borila za resnico, za pravico tistih, ki so v družbi zapostavljeni. Istočasno sem brala tudi veliko zahodnjaške psihologije – to je bilo izjemno naporno, zelo boleče obdobje. Ampak sem uvidela – ko je prišlo skoraj do zloma –, da svoje talente, energijo, znanja porabljam za stvari, ki me bolijo, naredijo bolno, me negirajo, tako fizično kot tudi psihično, duhovno. Vsi so me prepričevali, da sem odlična psihologinja, bojevnica tako v poeziji kot tudi v drugih pisanjih in tudi sicer. In sem imela super uspehe z bojevništvom, ampak me je to izredno izčrpavalo, seveda, saj sem znala izbrati ogromno za druge, zase pa ne, ker z bojevništvom nisem bila v svojem lastnem elementu zase. In ker je slovenska umetniška, predvsem vladajoča literarna srenja večinoma še vedno zelo neozaveščena glede kvantnosti-duhovnosti-zdraviteljstva, sem fizično = čustveno = duhovno zbolevala za celo vrsto bolezni. Za vsako sem najprej tekla k svoji ljubi zdravnici, k drugim zdravnikom (tudi uradno medicino izjemno spoštujem) po diagnozo, nato pridno jedla tablete ali pa se vdajala obupu, ker so bile nekatere bolezni za uradno medicino neozdravljive. Nakar sem vsakič za

vsako novo bolezen poiskala neko novo zdraviteljsko pomoč, ki mi je prišla na pot; in, glej, ozdravila sem se od vseh (!) tistih bolezni in se (s pomočjo izobraževanj, tečajev, diplome) od zdravilcev oziroma modrecev tudi naučila tehnik/orodij, ki so me, ljube, ozdravile/ozdravila, in zdravila in ozdravljala sem z njimi še druge, ki so sprejemali tiste določene frekvence ... Tu naj, med mnogimi izvrstnimi tehnikami/duhovnimi orodji, ki jih uporabljam za zdravljenje sebe in drugih, in za navdih za poezijo, ki naj ozdravi z radostjo, smehom, igrivostjo, omenim predvsem esensko zdravljenje po metodi Zdenka Domančiča, transcendentalno meditacijo, avtohipnozo, refleksoterapijo, zdravljenje s ponovno povezavo, za katerega sem rojena. Dolgo sem pred javnostjo, sploh literarno, skrivala ta svoj »bistveni svet«, svoja znanja in doživetja o tem, ker je bilo to v posmeh ali v preslišanje. A medtem sem se spoprijateljila s svetovno dragocenim kvantnim fizikom in svetovnim izumiteljem Andrejem Detelo, ki ima ogromno talentov in znanj z različnih področij in fantastično odprt pogled na svet (on me je prva leta usmerjal v članke, knjige in predavanja, me seznanjal z imeni avtorjev), in ko sem že nekaj let vsak dan vsaj dve uri gledala/poslušala predavanja in intervjuje na youtube, ko sem z zanimanjem in ljubeznijo odprla k sebi vse te teme = svetlobe, so se k meni kot galaksije snežink-zvezd usuli ljudje, znanja, ki jih cenim, ki vibrirajo z mano. Končno sem, povezana/seznanjena z njihovimi pogledi, uspehi, začela o kvantnosti tudi javno govoriti, predavati o njej v zvezi s svojo poezijo in nasploh z vsem. Še posebej zadnjih pet, sedem let so moji znanstveniki-filozofi-psihologi- zdravniki-pesniki-motivatorji vseh vrst tisti ljudje, ki jih (večinoma) občudujem: večinoma. To so povsem drugi ljudje, kot jih vladajoča (!) kulturno-umetniška srenja v Sloveniji sploh pozna, kaj šele spoštuje. A Slovenija je v bistvu izjemno duhovno ozaveščena. Pri nas izhaja veliko odličnih knjig v prevodih, ki jih bere ogromno ljudi. Vem, da se bomo še in še vse bolj povezovali. Internet je – o čemer razmišljajo in predavajo že mnogi – nova mreža zavesti. Moj pogled na svet = nase = na veselje = na vesolja se je spremenil v samem bistvu, to me osrečuje, za-to sem srečna. Srečna sem, ker sem spoznala, da vem, da pač nisem bojevница, ampak sem kvantna pesnica-čarobnica-humornica-igrice-ozdraviteljica. To spoznanje je prišlo iz iz-vedenja, da je čisto vse samo vibracija, da je v polju ničte točke oziroma v kvantnem polju vse(h)možnosti vse »samo« vsezavest, ki izbira izraze same sebe – z izrazi vsakogar: mene, tebe, metuljev, čebel, rastlin ... Vsak vidi s čutili, dušo, duhom, umom drugače; iz svoje stopnje zavesti vstopa v polje vsezavesti. Sploh ni nobene zunanje materije, zunanje objektivne resničnosti. Vsak je samosvoje veselje, ki preskakuje med vesolji – jih izbira. Vse se dogaja v zavesti vsakogar. Kamor zavest vsakega od nas ne usmeri svojih pozornosti = svojih anten v izbiro iz brezkončnih možnosti kvantnega polja valovanj vsezavesti (možgani ne proizvajajo misli, so samo antena) – tisto preprosto ne obstaja. V multivesolju izbir iz kvantnega polja vsemožnosti – kjer preskakujemo z izbirami iz ene izbrane resničnosti v drugo samosvojo izbrano resničnost – je povsem vse možno. Vsak trenutek. V to so me prepričale tudi moje izkušnje s hojami po žerjavicah. Veselo sem še in še hodila po njih, a enkrat sem se pa hudo opekla – in vem, zakaj ... O kvantnih spoznanjih sem naslove knjig in povezave na mnoga predavanja o tem na youtube mnoga leta pošiljala prijateljicam in prijateljem, večina njih je povezanih z literaturo. A mi ti ljudje, povezani z literaturo, z literarno in realistično priznana bojevniško srenjo, v glavnem niso vračali odgovorov na kvantne spodbujevalne povezave. Kadar smo se srečali ali si pisali, smo zapadli (= sem z njimi zapadla) v podobne stare vzorce govorjenja-mišljenja o vseh mogočih napakah v tako imenovani realnosti. S čemer sem = smo seveda razmnoževali izbire, ki nas ne razvijajo v novo, ampak nas vklenjajo v stare vzorce. Veliko smo se pogovarjali predvsem o svojih bolečih dogodkih, o napakah družbe, sveta, kritizirali mnoge ljudi, sisteme ... Zdaj dokončno vidim, da so ti ljudje pač družbenokritični bojevniki, ki so iz svojih kritičnih pogledov na svet znali zgraditi si plačila, nagrade za svoje delo, medtem ko sem bila jaz s svojimi zelo drugačnimi znanji in

vedenji zanje pač bitje, ki za svoja fantastična čudovita znanja, informacije, energije, POEZIJE, zdravljenja ni plačano in tudi ni treba, da je plačano, ker da sem nekako z drugega, neuporabnega sveta. Želeli so, naj se že enkrat spremenim, da me bo svet resno jemal in plačeval. Zato se zdaj usmerjam v poiskanje drugačnih ljudi in komunikacij ter uživam, ko spoznavam sorodne razvite duše. Vsi pogledi, vsa bitja so enakovredna, le da funkcioniramo drugače. Kot so jagode za nekatere zdravilo, so za druge, alergične nanje, strup. Newtonski, entropični pogled na svet trdi, da rastemo, se razvijamo, osvobajamo skozi trpljenje. Nov, kvantni, sintropični, kjer je vse povezano in sodeluje, pa govori o radosti. (Andrej Detela je v svoji novi knjigi *Sintropija* matematično dokazal ta novi zakon v fiziki; knjiga je polna tudi odlične poezije, tudi ko besedila, ki niso matematične formule, niso v verzih.) Kajti radost ima – to znajo zdaj že izmeriti, obstajajo naprave za to – najvišjo frekvenco od vseh čustev. Tisto, kar ima najvišjo frekvenco, ima v sebi tudi vse nižje frekvence. Ko se človek, vsako bitje usmerja v radost, šele spozna samega sebe oziroma druga bitja v kompatibilnih sovesoljih. Zame sta na svetu zdaj dva največja znanstvena genija – Andrej Detela s sintropijo in Robert Lanza z biocentrizmom, ki govori o tem, da zavest = življenje ustvarja vesolje, vesolja in ne obratno. Ni nas »naredil« veliki pok, ampak smo ga zdaj mi, ga je vsak, ki si je tako izbral, s svojo percepcijo zavesti ...

Kako bi opredelili svoja dela?

Kljub temu da pišem in objavljam že toliko let – od 16. do 53. leta –, bi jih težko na hitro opredelila kot celoto, čeprav moji ljubi spremljevalci, poznavalci moje poezije (za enkrat zgolj nekaj ljudi) pravijo, da sem kljub tolikim (na prvi pogled nekaterim tudi vrtoglavi) spremembam sebe = svoje poezije, zelo hitro ali takoj razpoznavna: takoj namreč vedo, da je neko pesem napisala Vida, pač v svojih različnih obdobjih. Bistveno je, da svojo poezijo, da vsako pesem, ki sem jo v milijardah življenj oziroma ur tu izbriljirala v kristal, ki sem ga na koncu dala v pesniško zbirko, brezpogojno ljubim. Ooooogromno pesmi, ki sem jih napisala ali ki jih pišem, pač ni kristalov, ki naj jih izbrusim v diamante zvezd. Tiste pesmi pa, ki imajo v sebi strukturo simetrije duha, dokončam in izbrusim in v pesniške zbirke dam. Poezija je moj način izražajočega se in samoopazujočega čutenja, mišljenja, soustvarjanja. Ker je toliko enormne pozornosti = ljubezni vpisane v vsako mojo knjigo poezije, lahko s svoje zdajšnje stopnje zavesti še bolj natančno (po)vem za vsako besedo in za vsako sintagmo in za vsak verz in za vsako pesem in za vsako zbirko, katere zgodbe, ki so se dogajale kje ob katerem času in s kakšnimi povezavami in s katerimi stopnjami zavesti, so noter = ven vpisane-izpisane. V literarni svet sem vstopila rosno mlada, ga osupnila s svojo pogumno erotično žensko poezijo. Mnogo let sem veljala za eno glavnih erotičnih pesnic. Nato so se moje »stvari« zakomplicirale in poezija tudi. In nato je prišlo obdobje kvantnih navdihov, radosti, igrivosti, kozmičnega humorja, prepletanje otroškosti in odraslosti ... Ampak vse je za nekaj potrebno = dobro = uporabno – čisto vse je smiselno! Dragocenost je, da gredo pomeni = sopomeni naprej, da se osvobajajo ter da se vrednote izražajo – in to BREZKOMPROMISNO! Ta brezkompromisnost je že veliko let pri meni in ne izhaja več iz odločitve, da je nekaj prav, drugo pa ne. Ker vem, da je mentalni, racionalni del tako majhen in omejen, da se z njim nima več smisla največ časa-prostora ukvarjati. Gre za to, da se zavest razširja v vsezavest, da se spustiš v to, kar čutiš in želiš, da to, kar izražaš in razvijaš, čutiš, dobiš. Smiselna je tista literatura, ki s spodbujanjem o-zdravi, osvobaja, ki soobogati. Zdaj šele vidim, kako sem velikokrat v svoji poeziji izražala vrednote, smisle, pomene, svobode, igrivosti, otroškosti, svetlobe, ljubezni, radosti, kvantnosti, kozmičnosti – še preden sem jih ozavestila. In sem jih potem še v knjigah in v predavanjih dobila, v čudovito podobno sporočena. Želim, da je (in je!) v moji poeziji magija. Naslov moje letos izdane

pesniške zbirke, ki ji bo pridano cede z mojimi recitacijami pesmi in s čudovito glasbo Gregorja Strniše in Aleksandra Arsova, je *!!!Poezija=Magija!!!*.

Kako bi ovrednotili svoja dela in kakšen je njihov cilj?

Seveda so mi vse knjige enako ljube, so vse moji ljubi otroci. In so mi vse bolj fantastični, ti otroci, ko rastejo, in vem, da so tudi mnogim, vse več ljudem – da jim je z njimi = z mano = s sabo vse bolj dobro. Najbolj uradno medijsko hvaljena moja knjiga je *Krili v kletki*, ki je nastala v času vojn v Jugoslaviji. V njej je v neponovljivo čipko poezije sprepletenih mnogo brezkončnih problemov in iskanj in najdenj; res je tudi ta izjemna. *Krili v kletki* je moja najbolj »ujeta« knjiga – govori in izraža ujetost. In ravno zato, ker je to okolje še zmeraj tako ujetost, je to še zmeraj ostala moja najbolj hvaljena knjiga, ki jo obožujem tudi sama. Poskušali so jo tudi prevesti, ampak so rekli, da je to zelo težko, saj pesmi vsebujejo veliko pomenov – fantastično! Ampak se ne strinjam več z njo! Važna je zavest, ki je v knjigi – in ta je v tej ujeti. Druge knjige imajo manj ujetost zavest – ujetost v neko družbenozgodovinsko, socialno, psihološko okolje. Vse svoje knjige imam rada. Cilj poezije in knjig je – kar poudarjam na svojih pesniških nastopih, predavanjih, delavnicah – osvobajanje = ozdravljanje. Fantastičen mi je Alejandro Jodorowsky, sploh njegova knjiga *Psihomagija*. Noro mi je bilo, ko sem se med prebiranjem njegovih del soočila s stvarmi, ki sem jih že ugotovila in izrazila v svoji poeziji, pa sem spoznala, da jih on zagovarja. V mojih delih se mi najboljše: igrivost = radost = humor = vsemožnost. Zato imam najraje tiste svoje pesmi, ki imajo največ radosti. O teh temah sem predavala tudi na Inštitutu Jožefa Štefana na mednarodnem simpoziju Informacijska družba – kako odrasel človek iz bolečine s pomočjo kvantnosti spoznava »igradost« poezije, torej sprepleteno igrivost in radost poezije. Izobraževalni sistem nam je vzel, nam jemlje to otroškost, čudežnost in čarobnost. Pogoji za radost je pozitiven, radosten odnos do sebe. Nismo mi v veselju – veselje je v nas! In zato je tako zelo, povsem važno, da bi čim prej – na podlagi kvantne znanosti, ki vse to ve – spoznavali, kako bistven je odnos do sebe, saj vsako čustvo, vsaka misel ustvari (oziroma izbere-poudari) polje valovanja, ki se razširi po celotnem veselju. Ne moremo ničesar skriti pred veseljem = pred sabo = pred drugimi. Radost izvira iz tega, da se zavemo čudežnosti in pomembnosti sebe in s tem enako tudi drugih, ker je vse popolnoma povezano. Zanimivo in povsem logično je, da mi je uradna vladajoča kulturno-literarno-pedagoška Slovenija največjo bolečino prizadejala (seveda sem si jo sama, še vedno delam na tem, da to bolečino oziroma jezo preobrazim) z mojo verjetno najbolj od ljudi vseh starosti brano in ljubljeno knjigo (otroci jo obožujejo, sploh ko jim jo jaz berem, se mi pa tudi zgodi, da odrasli, ko jim na nastopih berem tudi to poezijo za otroke, jočejo od veselja, ker da sem v njih obudila že davno pozabljeno otroško dušo; in to celo ljudje, ki učijo otroke). Pesniška zbirka (tudi) za otroke – *Živ, živ, živalice!* je bila napisana iz navdiha (pesmi so nastajale in se brusile kakih 10 let), s fantastičnim veseljem, in ilustrirana je s fantastičnimi ilustracijami magistrice likovne umetnosti Polone Kosec. S to knjigo sem želela opozoriti na ljubezen in radost vsakega bitja, vsake živalice do sebe in s tem na ljubezen in radost do vsega stvarstva. Pesmi govorijo o tem, da smo vsi enako pomembni, vse je enako dragoceno, in nas napeljuje k ideji, naj ne tekmujemo med seboj in se izključujemo, ampak gradimo, sodelujemo in spajamo ideje. *Živ, živ, živalice!* so v popolnem sodelovanju s čudežnostjo stvarstva. Knjiga pa je v Priročniku za branje kakovostnih mladinskih knjig (za leto 2011), ki gre v vse knjižnice v Sloveniji, ocenjena (seveda brez utemeljitev, z njimi se za pri njim nepomembnih knjigah ne ukvarjajo, le eno besedico za oceno dajo) z veličastno naduto mnenjsko besedo: pogrešljivo. Kar pomeni najnižjo oceno, »šus«. Opozarjajo Slovenijo, da je ta knjiga: pogrešljiva. Knjiga, v kateri je vsaj 10 let mojega življenja-ustvarjanja-dela, je zanje, ki se čutijo vzvišeni nad mojim pogledom na svet, pogrešljiva. Ja, ena od najbolj

(pri)znanih profesorice mladinske književnosti mi je že med nastajanjem knjige rekla, da se živalice preveč hvalijo, da preveč hvalijo same sebe! Da to ni sprejemljivo, okusno. Šolski = politični = izključevalni moralistični sistem je zdaj narejen tako, da iz nas dela sužnje = sledilce vrednot, vrednosti tistih, ki vladajo, češ da so bolj ozaveščeni od nas o tem, kaj je dobro, kaj slabo. Zanimivo in logično, da so ti priročniki za branje kakovostnih mladinskih knjig (jaz jih imenujem izključevalniki, ne pa priročniki) prizadejali ogromno bolečin tudi mnogim drugim piscem mladinske literature, saj ocenjevalci, zelo povezani z nekaterimi njim finimi založbami, večino drugih knjig oziroma založb ocenjujejo kot manjvredne ali celo kot pogrešljive. Vic je v tem, da zaradi teh njihovih ocen (ki izhajajo iz popolnega nepoznavanja kvantne = sodelovalne zavesti) knjižnice ne kupijo knjig s tako slabimi ocenami. V tem po njihovem »pogrešljivem« kontejnerju knjig je večina knjig mnogih mojih prijateljic in prijateljev na Goriškem pa tudi od drugod, ki pišejo in izdajajo odlične knjige, kljub temu da niso v monopolističnih objemih. Slovenci imamo ogromno čudovite literature (ki je tudi) za otroke, ker imamo tako čudovito bogat = domišljijski = vsepovezan jezik. Rada bi poudarila, da je treba tiste, ki pišejo/pišemo z otroško dušo, zato še bolj ceniti; želim, da bi se otroška literatura razširila kot enakovredna in da bi jo vsak dan brali tudi odrasli. Kajti slovenščina je, kot sem brala in mnogokrat slišala, sanskrtu najbližji jezik od vseh. To pomeni, da je v našem jeziku ogromno časovno-prostorsko-vsezavestno polje povezav.

Kakšna je po vašem mnenju prihodnost pesništva, v kakšno smer se bo izoblikovalo in kaj bo izražalo?

Pesništvo je božanska oblika izražanja. Vsi največji (kvantni) znanstveniki obožujejo literaturo, pesništvo, ker je jezik pesništva naravni jezik, medtem ko je jezik znanosti in večine proze »objektivističen«. Jezik pesništva ima v sebi intuicijo, čustvenost, zgodovino, duhovnost, telesnost in je zato najbolj neposreden. Smiselna je tista poezija, ki vzpostavlja stik z božanskim = vsemožnim. Taka je Hafisova poezija (oooooooooobožujem ga, že leta ga vsak dan berem oziroma na cedeju poslušam in vedno vedno vedno mi je nov, to je popolna čarovnija, ki osvobaja, zdravi, obožujem njegov humor ...) in Rumija. In VSE to je tisto, v kar se prepletam in se v novo za veselje, veselja razsvetam v svoji poeziji. Moja radost je v poeziji izraziti kvantnost, božanskost, igrivost in ženskost. Radost mi je izražati ta svoj nov ženski boginjski pogled. Smeh, radost, igrivost, ženskost, sproščeno erotiko, vsepovezanost, sproščenost, lahkotnost, varnost ... Moje pesmi velikokrat nagovarjajo ženski boginjski princip, imenujem ga/jo kozmična mama LjubaBog, LjubaBog Živa, medtem ko kozmičnega očeta imenujem Ljubi Bog Živko. LjubaBog pišem skupaj, Ljubi Bog pišem narazen, kajti ona je združevalna, on je razdruževalen.

Koliko verjamete v svoje besede?

Itak je vse res! Na nekem nivoju – nivojev pa je brezkončno – je čisto vse res. Ne vem, kaj ti vidiš, in ti ne veš, kaj jaz vidim – lahko da zelo ali povsem različne reči. Sploh ne gre več za to, v katere besede verjamemo, saj so vse resnične, vse so praz(nič)ne, ampak gre za to, katere besede nas osvobajajo = razvijajo. Nekatere besede nas (z)bolijo – in od tistih je treba stran. Druge besede pa nas radostijo in razvijajo. Nekdo rešuje, ozdravlja sebe = svet tako, da se smeje, ga nasmeje, drugi pa tako, da prisluhne svoji tragiki in tragiki bolnih. Dajemo lahko z največjim veseljem = z največjo vibracijo tisto, kar imamo, kar je v določenem trenutku najbolj naše. Kadar daš tisto najboljše, kar imaš, dobiš in daš še bolj razvito novo ven! (*Smeh.*) Ker sem že umirala, vem, da je to osvoboditev na božansko raven. Če me veselje ne bi priklicalo nazaj – s ponavljanjem imen hčere in moža: Ana in Andrej, Ana in Andrej, Ana in Andrej ... – se ne bi vrnila v to obliko. In sem potem dobila v

čudovitih pričevanjih drugih umirajočih, v duhovnih učenjih potrjen ta pogled na smrt. A nekdo drug se bo pa zgražal nad takim pogledom na smrt. Zgražanje, obsojanje, sramotenje sebe = drugih, sram je najnižja vibracija od vseh.

Kaj, mislite, je pri človekovem razvoju najbolj pomembno?

Vse širši pogled, radost, igrivost, samozavest, ljubezen do sebe = ljubezen do drugih. Da uvidiš, kaj je že odprto, in tisto še bolj razvijaš. Širok pogled – prostorsko, časovno – in s tem tak, da kamor usmeriš pozornost, tisto raste. Da je brezkončno pogledov. Ravno zato mi je med mnogimi, stotinami čudovitih knjig tako zelo ljuba, odrešilna knjiga Jodorowskega, ki govori o psihomagiji. Nesmiselno se je ukvarjati s krivdo. Ker potem napišeš literaturo, ki bi jo lahko napisali tudi pravnik ali novinar ... Uporabljajmo fantastične sposobnosti misli, čustev, duha, zavesti, telesa, uporabljajmo zdravljenje z domišljijo, pravi on. Tudi na svojih delavnicah (še preden sem vedela zanj, prebrala njegovi dve knjigi) učim odrasle in otroke, kako z raznimi tehnikami, kot je blebetavščina, prihajamo do polja brezkončnih možnosti.

Ali je po vašem mnenju življenje v tem svetu (v taki interpretaciji) konstruktivno ali destruktivno?

Naših interpretacij je nešteto, brezkončno, zato pa je vsak/smo vsi na svetu, v stvarstvu-svetem varstvu in v multivesoljih. Vse je živo in enakovredno. V sodelovanju razvija sebe = vse. Seveda je oboje, je destruktivno in je konstruktivno. Vsako nanosekundo nastane nova interpretacija. Zato je tako pomembno, ustvarjalno presegati vse sisteme = ustaljena mišljenja o tem, kaj deluje in kaj ne. Raziskovati = izražati IN spodbujati = odpirati = v novo. Čudovito se je soustvarjati v kvantni znanosti = duhovnosti = umetnosti. Večino tega, kar berem v današnjem zahodnjaškem leposlovju, me prav fizično boli, takoj odvrne od sebe. Pisci so talentirani, izobraženi, poznajo zgodovino, literaturo, izvrstno znajo opisovati, ampak če ne vedo, da obstaja brezkončno število vesolij, realnosti, s katerimi poskakujemo, se preskakujemo vsako nano sekundo, če ne vedo, da s svojo pozornostjo = prepričanju v kar koli to povečujemo, potem se jaz z njimi, ki so prepričani le v svojo zelo ali vsaj precej statično podobo sveta, ne bom več ukvarjala, ker pač nismo na istih frekvencah, ki se spodbujajo, sinhronizirajo.

Mislite, da smo v osončju sami?

V osončju, v vesolju, vesoljih nikoli nismo bili in nismo sami (seveda, sami so tisti, ki so se za svojo samost tu na Zemlji odločili), saj je dokazov za obstoj NLP-jev ogromno. Samo na youtubeu je posnetkov, pričevanj na milijone. Tudi midva z možem sva videla NLP, hči prav tako, videli so jih moji povsem prizemljeni prijatelji ... Pred kratkim je izšla knjiga Richarda Dolana, ki je dvajset let raziskoval NLP-je, z naslovom *UFOs for the 21st Century Mind*. Poslušala sem avtorjeve intervjuje, predavanja. Brala in poslušala sem veliko o mnogih izvenzemeljskih civilizacijah (te obiskujejo naš planet že od njegovega nastanka naprej), ki so tehnično fantastično razvite; večinoma so do človeštva dobronamerne, ne pa vse. Dolan ugotavlja, da smo Nezemljanom zanimivi zato, ker imamo čustva, da so čustva tista, ki so jim privlačna, saj obstajajo mimo neke predvidljive tehnologije in so zato zanimiva in nepredvidljiva. Sploh se ne zavedamo, kaj imamo! (*Smeh.*) Govori se, da se med nami sprehajajo Nezemljani, seveda v obliki Zemljanov – Plejadci –, ki želijo razvijati umetnost. Ti so mi zelo blizu – o njih sem napisala pesem in še jih bom napisala. Enostavno: ko dobiš z

nečem stik, obstaja! Pravljice so po mnenju modrecev veliko bolj resnične, kot so te družbene »hipnoze« v smeri omejitev, suženjstva. Pravljica deluje na drugačnih vibracijah – vse je resnično. Kar pa je resnično najbolj dragoceno, je tisto, kar osvobaja, razširja, sodeluje – brez nasilja na duhovni ravni in s tem na vseh ravneh. Gre za to, da bo verjetno v kratkem pritisk ozaveščene javnosti tako velik, da bodo tudi druge države (ne le Francija, ki je, kolikor vem, to že storila) odprle svoje uradne dosjeje o pričevanjih o NLP-jih.

Kakšen je vaš odnos do literarnih predhodnikov?

Čarobno najljubši pesnik mi je že v predšolski dobi postal Srečko Kosovel. Rasla sem z njim, skozi vsa njegova obdobja poezije – do kvantnosti, ko zdaj še vedno obožujem njegove impresionistične pesmi in otroške veliko bolj kot druge njegove, bolečinske, obsojevalne, obupane ... Slednje me z-bolijo, zato me ne zanimajo več. Moja osebna tuzemeljska (!) duhovna starša sta moja mama in moj oče, ogromno smo preživeli skupaj, še zdaj živimo v istem malem mestu, Novi Gorici in smo, čeprav v različnih domovih, ves čas v stikih. Kar je zelo naporno in tudi čudovito! Od leta 1998, ko sem prebrala odlično avtobiografijo šamana Malidome Patrica Soméja, ki je diplomiral na Sorboni in predava ter vodi delavnice po vsem svetu, z naslovom *O vodi in duhu*, sem se ovedla, da smo na svetu (tudi) zato, da odrastemo svoje starše, kot pravi on. Starše naše generacije nasploh, ne le svoje, včasih v poeziji imenujem z besedno igro straši. Ker so zrasli v svetu strahov. Oba sta mi v življenju dala ogromno dobrega, sploh mamina podpora na mnogih nivojih je neprecenljiva. Hvala ji! Tradicija in tudi zgledi zame so zapisani v mojem možu in hčerki, ki sta moja najdragocenejša sopotnika v tem življenju. Hvala jima! Do obdobja kvantnosti sem (tudi kot deset let urednica revije Primorska srečanja in kot recenzentka oziroma urednica več kot 100 knjig) prebrala ogromno literarnih prispevkov in knjig, jih cenila, a danes vem, da mi je v resnici, v jeziku moje duše/duha/uma daleč najbližji Hafis. Zato se zadnja leta pod pesmi podpisujem tudi s psevdonimom Vidka Fahis. To je tista, ki Vidi, ki je Vidka, ki je ženski Hafis = Fahis. Hvala mu!

Kakšen je vaš odnos do »ženskega« avtorstva? Menite, da je literatura spolno pogojena? Jo delite na »žensko« in »moško«?

Seveda je literatura hkrati raz-deljena na žensko in moško in hkrati ni razdeljena, je ena. Ta paradigma, kvantna, seveda: in-in namesto ali-ali mi je ne le jasna, temveč jo živim, jo upesnjujem. Moje že mnoooooogoletne najboljše, najdražje, najljubše prijateljice so vse pesnice. Se srečujemo, si ogromnokrat pišemo, smo si skupaj marsikaj razjasnile in razživele tudi v literarnem življenju: Barbara Korun, Vita Žerjal Pavlin, Neža Maurer, Maja Vidmar, Stanislava Repar, Jolka Milič, Tatjana Pregel Kobe. Hudosti in čudovitosti smo si – in si jih še – medsebojno zaupamo tako, da druga drugo sproti spodbujamo = negujemo v čim več svojih vlogah = izbirah. Hvala jim! Pa še to: šele zadnje mesece sem zares ozavestila, da je telo tisto, ki je največje polje-vesolje naše enormne, enormno močne podzavesti. Opazujem, kako se vsako moje prepričanje-misel-čustvo, vsaka beseda v mojem notranjem ali zunanjem govoru odraža v mojem telesu, v vsaki celici. Pozorna sem na to, kje po telesu kaj čutim, ko izberem katero od prepričanj-misli-čustev, katero besedo, poezijo ... Noro, kako vse odzvanja (seveda tudi) v telesu, kako vse telo vse odzvanja. Zdaj sem s pozornostjo čim večkrat osredotočena na to, da ko začutim odzive v telesu, jih sprejemam in jih spodbudim, da se svobodno razširijo v brezkončnost. In ko jih spremljam, kako se končno lahko izražajo brez omejujočih misli, ki jih hočejo potlačiti, se srečni pomirijo, njihove = moje krčovitosti popustijo, se razblinijo. Ženske smo bolj od moških čudovito v čudovito-stih poetično telo.

S književnico se je pogovarjala **Kristina Mavrič Zavnik**.

Maja Novak

Nisem človek, ki bi živel v preteklosti

Maja Novak je rojena na Jesenicah leta 1960. Odraščala je v Novi Gorici. Diplomirala je na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani. Sprva je bila zaposlena kot pripravnica, nato kot tajnica pri Svetovnem slovenskem kongresu, kot poslovna sekretarka v Jordaniji, kot novinarka in vseskozi ostaja tudi prevajalka iz angleščine, francoščine, italijanščine in srbsčine. Od leta 1995 ima status svobodne umetnice. Piše pripovedna dela za otroke in odrasle. Njen prvenec je bil roman Izza kongresa ali Umor v teritorialnih vodah (1993). Za roman Cimre (1995) in kratkoprozno zbirko z naslovom Zverjad (1996) je leta 1997 prejela nagrado Prešernovega sklada. Njen roman Mačja kuga (2000) je bil leta 2002 preveden v srbsčino. Pripovedništvo Maje Novak zaznamujejo prevladujoči ženski liki: ženske v nastopajo kot protagonistke in moški kot nosilci stranskih vlog.

Odraščali ste v Novi Gorici. Kako je bilo takrat? Ste si knjige sposojali v knjižnici ali ste jih imeli že doma?

Ni si mi bilo treba izposojati knjig (tudi danes jih raje kupujem, kot da bi hodila v knjižnico), saj jih je bilo doma ogromno, tako mama kot oče sta zelo rada brala, oče, ki je takrat poučeval angleščino na srednji šoli, je v prostem času tudi prevajal, dedek, ki je imel doktorat iz slavistike, pa mi je za vsak rojstni dan, božič itd. vedno poklanjal knjige, nikoli nič drugega. Tako sem imela na voljo ogromno kvalitetne otroške in mladinske literature, proti koncu osnovne šole pa sem začela segati tudi po »odraslih« knjigah svojih staršev, imela sta npr. kompletno zbirko Sto romanov in Kondor, tako da sem dokaj kmalu začela spoznavati tudi klasična dela svetovne književnosti. Zato sem si že v osnovni šoli želela postati pisateljica (svoje mladostne pesmi in kratke zgodbe sem objavljala v šolskem glasilu Črček in v revijah Pionir in Pionirski list), le da sem pozneje željo po literarni karieri za dolga leta odrinila na stranski tir (nekaj časa me je bolj zanimalo slikarstvo) in sem se pisanja spet lotila šele malo pred tridesetim letom, ko sem že bila mama in sem že živela v Ljubljani.

Študirali ste na ljubljanski Pravni fakulteti in diplomirali z odličnimi ocenami. Ali je bilo to obdobje zelo težko? Ali ste lahko sploh prebrali še kakšno knjigo za sprostitev ali samo strokovne knjige?

Študij je bil težak zgolj zato, ker sem takrat že imela majhno hčer in mi je ob skrbi za otroka zmanjkovalo časa za vse drugo – sicer pa s pravom nisem imela težav, ker me je zanimalo in ker imam kar dober spomin. Sploh pa ne drži, da se je na pravo treba guliti, pomembno je le to, da razumeš, zakaj so zakoni taki, kot so, pa si lahko hitro vtisneš v spomin dovolj za izpit. Brala pa sem toliko kot vedno ali morda celo več – za tolažbo, oziroma zato, da sem vsaj za kakšno uro na dan ušla pred življenjem, ki je bilo takrat zame res naporno.

Nekje sem prebrala, da ste zasvojeni z branjem. Kakšne knjige radi berete?

Pravzaprav me je ta zasvojenost minila, trenutno sem bolj zasvojena z internetom in računalniškimi igrami – dokler je trajalo, pa sem brala prav vse. Ali pa sem vsaj začela brati vsako knjigo, ki mi je prišla pod roko, iz čiste radovednosti; če se je po kakih 50 straneh pokazalo, da mi ni všeč, pa sem se lotila kake druge. Danes sem precej bolj izbirčna, tako pri branju kot pri izbiranju knjig za prevajanje.

27. novembra leta 1991 je bil na radiu objavljen vaš prvi avtorski prispevek. To je pomemben dan. Ali ga res vsako leto proslavljate?

Nekaj let sem ga res, dokler sem se še z vsem srcem posvečala pisanju, morda s kakim kozarčkom z najboljšo prijateljico ali kakim sorodnikom; zdaj, ko so v ospredje stopile druge stvari, pa večinoma pozabim. Nisem človek, ki bi živel v preteklosti, raje uživam v sedanosti in kujem načrte za prihodnost.

Vaša knjiga *Kufajn, Kufina in kamela Bombla* je nastala na pobudo vaše hčerke, kajne? O čem govori?

To je moja prva knjiga za otroke. Napisala sem jo hčerki za rojstni dan, napisano natisnila in nesla h knjigovezu, da mi je liste lepo zvezal v rdeč zvezek formata A4 z zlato obrobo. Hči je bila zelo vesela, in ko sem pozneje knjigo objavila, je bila kar nekoliko užaljena, češ da je to »njena« knjiga in je zato drugi otroci ne bi smeli brati. Govori pa o dveh mačkih s košatim repom (za »model« sem imela našega perzijskega muca Donovan), ki živita v hiši z lepim vrtom (kakršno je imel moj oče) in srečujeta cel kup drugih zanimivih živalih – vse pa so dobile ime po »napakah«, ki jih je pri govorjenju delala moja hči, ki je takrat živela še v Novi Gorici. Saj veste: »ku fajn« namesto »kako lepo«, »ko bom bila velika« namesto »ko bom velika« in podobno. Mislim, da je pomagalo, hči se je zelo lepo odvadila teh napak.

Leta 1997 ste prejeli nagrado Prešernovega sklada. Kakšni so vaši spomini na podelitev?

Nagrado sem prejela za roman *Cimre* in zbirko kratkih zgodb *Zverjad*. Zelo me je presenetila, ker je nikakor nisem pričakovala, še to, da sem sploh nominirana, sem zgolj slučajno izvedela od znanke. Podelitev, ki jo je režirala Meta Hočevar, je potekala 7. februarja, na predvečer slovenskega kulturnega praznika, v veliki dvorani Cankarjevega doma, slavnostni govor je imel Vojko Vidmar, baletnik, ki je leto pred tem dobil veliko Prešernovo nagrado. Bilo je zelo slovesno, bila sem v večerni obleki in salonarjih in bila zato zelo nesrečna – to ni oblačenje v mojem slogu.

Kako bi s tremi besedami opisali ta dan?

Naporno. Naporno. Naporno. Pa strah me je bilo – na odru sem stala pred nabito polno dvorano Cankarjevega doma, imela sem tremo, pa rokovati se je bilo treba s predsednikom države Milanom Kučanom in uglednimi slovenskimi kulturniki, kar tudi ni lahka stvar. Čeprav sem imela že 37 let, se mi je zdelo, kot da sem v primerjavi z drugimi še smrklija, ki je pomotoma zašla med tako pomembne in slavne ljudi. Ker tudi sicer ne maram protokolarnih dogodkov in medijskega blišča, mi je kar odleglo, ko je bilo dneva konec.

Knjige tudi prevajate. Koliko jezikov govorite? Ali je težko prevajati? Kako se sploh prevaja knjige? Po besedah ali stavkih?

Govorim angleščino, srbsščino, italijanščino in francoščino, dobro pa razumem in berem tudi španščino, čeprav iz nje do zdaj še nisem prevajala. Trenutno se učim poljščino. Prevajam dokaj z lahkoto, vendar bi verjetno vsak prevajalec na vaše vprašanje odgovoril drugače, saj ima vsak svoj individualni pristop k delu. Sama sem mnjenja, da besed ali stavkov nikakor ne kaže prevajati preveč dobesedno, treba je ugotoviti, kaj je pisatelj želel povedati, nato pa to

izraziti na način, ki je najprimernejši za slovenski jezik in ki slovenskim bralcem zbudi iste asociacije, kot jih je z uporabo svojega jezika želel zbuditi avtor knjige. Seveda pa je treba paziti, da ostaneš zvest avtorjevemu slogu pisanja; tudi če imaš občutek, da bi sam v svojem slogu znal kaj povedati »lepše«, si tega ne smeš dovoliti, podrediti se moraš avtorjevim željam in njegovemu okusu. Prav zato je silno pomembno, da ti je knjiga, ki jo prevajaš, všeč, sicer ob delu zelo trpiš. Sama knjigo vedno večkrat preberem, preden se odločim, ali jo bom prevajala ali ne, da se prepričam, da imava z avtorjem veliko skupnega.

Tudi vaš roman *Mačja kuga* je bil preveden v srbsčino. Kakšen je občutek, ko ljudje berejo vašo knjigo tudi zunaj Slovenije?

Občutek je bil odličen, saj so me po izidu knjige povabili v Srbijo, kjer sem v Pančevu in v Beogradu imela literarni večer, dala pa sem tudi nekaj intervjujev za časopise in radio. Zdelo se mi je, da je knjiga Srbe izjemno zanimala, saj je v bistvu kritika kapitalističnega družbenega sistema, ki so ga Srbi v prvih letih 21. stoletja po dolgi desetletjih socializma šele začeli spoznavati, na novo pa so spoznavali tudi težave, povezane z njim – izkoriščanje delavcev, brezposelnost itd. Moj roman so z zanimanjem prebirali kot nekakšno napoved tega, kar smo Slovenci že izkusili, njih pa je še čakalo.

Leta 2003 ste izdali knjigo *Gea, Hit et nunc*. Hit et nunc pomeni *tu in zdaj*, kajne? O čem govori ta knjiga?

Ta knjiga je v resnici delo več pisateljev, vsak med nami je prispeval eno kratko zgodbo. V Celju so namreč leta 2003 na svetovni dan knjige (23. aprila) imeli projekt »najhitreje napisane knjige na svetu«. Avtorji smo se zbrali v Celju in na licu mesta je vsak napisal kratko zgodbo, časa smo imeli le nekaj ur, nato pa je šla knjiga takoj v tiskarno, da je bila do večera že natisnjena. Bila je zanimiva izkušnja in druženje s pisatelji, ki smo ob kozarčku čakali na izid knjige, je bilo zelo prijetno. Zgodbe so zelo različne med sabo, saj je vsak pisatelj pisal o svoji temi in v svojem slogu. Moja zgodba je govorila o ženski, ki ji oblaki sledijo, kamorkoli gre, zato nanjo nenehno dežuje, nikoli ne doživi sončnega dne, to pa jo seveda peha v depresijo.

Kaj pa delate sedaj? Ali pišete še kakšen roman?

Trenutno žal ne pišem ničesar, saj sem polno zaposlena s prevajanjem, za preživetje je namreč treba danes delati več in hitreje kot pred desetimi ali petnajstimi leti. Tudi romana ne načrtujem, zdi se mi, da se bom v primeru, če se bom spet lotila pisanja, raje ukvarjala s kratkimi zgodbami, tak format mi bolj leži – po naravi sem sprinterka, ne tekačica na dolge proge.

Kdaj pišete? Zjutraj, popoldne, zvečer ali ponoči? Ali imate prav poseben kotiček za pisanje?

Prevajam lahko samo dopoldne, kadar pa pišem, pišem takrat, ko »me prime« – po navadi je to proti koncu dneva, ko je vse drugo že opravljeno, zato se lahko sprostim in pišem, ne da bi me preganjal občutek, da moram nujno kaj narediti. Takrat se mi namreč zdi, da dan ne bo izgubljen, tudi če se mi ne bo posrečilo nič napisati do konca oz. če bom napisano vrgla stran, prav zato, ker sem sproščena, pa mi gre takrat pisanje najbolje od rok.

Posebnega kotička za pisanje niti nimam – vse, kar potrebujem, sta mir in tišina, pa seveda računalnik, ker sem se že povsem odvadila pisanja na roko.

Kakšna je vaša najljubša knjiga? Tista, ki jo lahko preberete stokrat in se je ne naveličate? Ali imate najljubšega pisatelja/pisateljico?

Rada imam fantastiko in magični realizem, kjer se fantastična zgodba povezuje z družbeno kritiko resničnega sveta – zato imam najraje Franza Kafko in južnoameriške pisatelje magičnega realizma. Med temi mi je najbolj všeč Gabriel Garcia Marquez, njegov roman *Sto let samote* sem resnično prebrala vsaj desetkrat, všeč so mi skorajda poetični Marquezovi prizori in način, kako tudi o tragičnih dogodkih piše brez patosa, tako rekoč z nasmeškom, zato njegove knjige kljub vsebini, ki je dostikrat pretresljiva, ohranjajo nekakšno svetlobo in vero v življenje.

Kje dobite navdih za kriminalke? Gledate NCIS, CSI ali kaj takega?

Vse to zdaj sicer gledam, vse, kar je povezano s sodno medicino in forenziko, me zelo zanima, vendar teh serij v času, ko sem pisala kriminalke (v 90. letih prejšnjega stoletja) še ni bilo. Takrat sem ogromno prebirala kriminalne romane, zlasti angleško pisateljico Ruth Rendell, za katero je značilna zelo dobra psihološka opredelitev njenih likov. Kriminalke sem začela pisati zlasti zato, ker sem jih rada brala in ker sem s svojim pisanjem hotela tudi slovenskim bralcem predstaviti ta žanr, ki je v svetu zelo priljubljen, v Sloveniji pa je bil takrat še »v povojih«.

Ali ste prebrali kako današnjo mladinsko uspešnico, npr. Igre lakote, Harry Potterja ali Somrak?

Harryja Potterja sem prebrala vsega, v angleščini, vsako knjigo sem prebrala takoj, ko je izšla, in bile so mi še kar všeč, razen zadnje, kjer se je že krepko poznalo, da je pisateljica utrujena ali pa naveličana. Ogledala sem si tudi vse filme, posnete po knjigah. Brala sem tudi prvo knjigo iz serije *Somrak*, v slovenskem prevodu, ki je sicer zelo slab, vendar me knjiga nikakor ni pritegnila, pa tudi film mi ni bil všeč. *Igre lakote* nisem brala, vendar po tem, kar vem o vsebini knjige, sklepam, da to ni čtivo zame.

Kateri žanr vam je najbolj pri srcu?

Zelo rada imam vse, kar ni docela realistično, zato od »resnega« čtiva zelo cenim Kafko ali magični realizem, npr. že omenjenega Marqueza, za sprostitev pa rada berem znanstveno fantastiko in fantastiko, kjer sta mi najljubša *Gospodar prstanov* in serija *Pesem ognja in leda* (ravno zdaj spremljam nadaljevanko *Igra prestolov*, ki je posneta po teh knjigah) Georgea R. R. Martina. Tudi sama veliko pišem v tem žanru, saj se mi zdi, da lahko v izmišljenem svetu z zgodbo, ki presega okvire tega, kar je možno v resničnosti, lahko bolje izpostavim svoje misli o svetu in odnose med nastopajočimi liki.

S književnico se je pogovarjala **Kristina Bizjak**.

Patricija Peršolja

Zelo samotna pot, če pomislim

Patricija Peršolja je doma iz Goriških brd. Maturirala je na novogoriški gimnaziji in nato na ljubljanski Pedagoški fakulteti študirala logopedijo in surdopedagogiko. Zaposlena je v novogoriškem zdravstvenem domu. Piše mladinsko prozo, ki je izšla v knjigah Marinkina modra žoga (2005), Velika skrivnost (2006), Pridi, oblaček! (2005), Erazem in hišica (2006), Oglas za eno mamo (2009), Kuštra (2009), Neskončno te imam rada! (2010), Moja nona (2011), Marta (2011), Moj nono (2013), Najina poroka (2013), Hiša iz besed (2014) ter Tata zmaj (2014). Zgodbe za otroke objavlja v otroških revijah Zmajček, Trobentica, Pikapolonica, Galeb, nekaj jih je napisala za program Lahko noč, otroci Radia Slovenija. Piše tudi poezijo za odrasle in jo objavlja v revijah Apokalipsa, Mentor, Primorska srečanja, Poetikon. Leta 2012 je izšla njena prva pesniška zbirka z naslovom Gospodinjski blues in je bila leta 2013 nominirana za Veronikino nagrado.

Osnovno šolo ste obiskovali v Griških brdih, gimnazijo v Novi Gorici, študirali pa ste na Pedagoški fakulteti v Ljubljani. Je imelo okolje velik vpliv na vas kot pesnico in pisateljico? Na kakšen način je oblikovalo vaš pogled na svet? Je na vas posebej vplivala kaka oseba?

Upam si trditi, da okolje neizbežno vpliva na osebnost, prihodnost in profesionalno ustvarjalnost slehernega človeka. Vsa moja dela so v bistvu nastala iz lastnih ali bližnjih izkušenj. Zelo sta me zaznamovala otroštvo in mladost v Brdih – vaško življenje, veliko posameznikov po malem, ne pomnim pa specifične osebe, ki bi name usodno vplivala.

Je interes za pisanje v vašem življenju stalnica ali ste zanimanje dobili iznenada? Kako se je začelo? Morda zaradi določene knjige, pesmi, dogodka ...? Kakšni so bili vaši začetki?

Dejstvo je, da sem veliko brala, težko postavim ločnico samega začetka, na pisanje pa so gotovo vplivali dogodki, z njimi povezane osebe in lastni občutki, ki so se ob tem porajali – dovolj močni, da sem odreagirala z zgodbo ali pesmijo. Kako se je začelo – nepričakovana potreba, da določen občutek, misel, uvid izrazim z jezikom, in nato – presenečenje svobode, užitka, oživitve, ki so temu sledili.

Ste bili v srednji ali osnovni šoli članica kakega literarnega krožka? Ste imeli mentorja, ki vas je spodbujal ali bil vaš prvi bralec? Ali je imel to vlogo kdo v vaši družini?

V literarni svet sem vstopila sama, samotno, nevede, spontano; brez krožkov, mentorjev ali sorodnika ali kogarkoli, ki bi me spodbujal. Zelo samotna pot, če pomislim.

Kdo so bili vaši najljubši avtorji v otroštvu in mladosti? Ste njihove elemente prenesli tudi v svojo prozo in poezijo?

Socialni realisti: Prežih, Kranjec, Klopčič. Kot najbrž čutite, ostajam zvesta malim ljudem in tistim, ki hodijo po robu življenja – zanimata me svet in njegov posameznik, ki je prikrajšan, zasmehovan, ponižan, IGNORIRAN.

Kot naslov namiguje, je fokus pesniške zbirke *Gospodinjski blues* predvsem na ženskah; od kod ste za pesmi črpali navdih? Je katera izmed njih izrazito avtobiografska?

V tem svetu ni težko videti, opazovati zgodbe nasilja, lakote in obupa, v katerem se velikokrat znajde ženska. Navdih sem torej črpala iz resničnosti. Ti kaj manjka in Partizanka Ana sta na primer avtobiografski, sicer raje pišem o drugih kot o sebi. Kot distancirana opazovalka lažje dosežem vpogled, uvid.

Zaposleni ste v novogoriškem zdravstvenem domu. Ali so vaše delovne izkušnje kako vplivale na melanholijo v vaših pesmih? Kaj pa na vaše ustvarjanje na področju mladinske literature?

Melanholična, malo žalostna sem po naravi. Slikanice, ki sem jih ustvarila, so namenjene toliko otrokom kot odraslim. Tudi te so reakcija na današnji svet egoizma in materializma, lastnosti, ki ju zelo slabo prenašam.

Na katerem področju se počutite bolj domače? V poeziji ali prozi? Zakaj? Kateri so po vašem mnenju vaši glavni aduti?

Razen silne potrebe, da se izražam z jezikom, nimam adutov. Bolj domača mi je poezija. Ko berem pesem, imam občutek, da me bog drži za roko. Tako nezemeljski, vzvišen občutek je to. Skoraj neizrekljiv.

Mar vaše pesmi nastajajo spontano ali se morate na ustvarjanje posebej pripraviti? Kakšen je vaš ustvarjalni postopek? Kaj pa pri pisanju proze?

Pišem, ko me zunanji dogodek, izkušnja, oseba tako pretresejo, da ne morem več igrati vloge mimoidoče. Pesem ali zgodba sta največkrat moja reakcija na bolečino, nemoč, dvom.

Katera sporočila poskušate s svojimi deli prenesti na bralce? Kaj po vašem bolj vpliva nanje? Poezija ali zgodbe? Ali se vam zdi njihov vpliv večji na otroke ali odrasle?

S svojimi deli ne sporočam, bolj pripovedujem lastno izkušnjo, občutenja. Bralec to privzame ali pa ne, odvisno od njegove osebne, duhovne naravnosti. Otroci bolj srčno, naravno poslušajo in sprejemajo vase vsebino. So čisti, prosojni, nimajo volje pretirano razumsko presojati, da ne rečem komplicirati. Samo bistvo, čistinja dojetega.

Ste svojo prvo otroško knjigo napisali z namenom objave ali zgolj za lastno veselje? Ste pred tem napisali kaj podobnega, kar pa se vam ni zdelo vredno objave?

Nikoli nisem pisala z nekim namenom, objave so se vedno dogajale na pobudo urednikov. Ker sem zelo samokritična, sem velikokrat podvomila v kvaliteto narejenega. Knjiga, ki je ne

bi ponovno izdala, je moja prva otroška slikanica *Marinkina modra žoga*. To je bil čas, ko sem pisala, kar so drugi pričakovali od mene, ali bolje: iskala sem se na napačnih mestih. Potrebna izkušnja na poti dozorevanja, bi rekla.

Ali se vaš stil skozi čas spreminja? Na kakšen način?

Ostajam zvesta svojemu slogu, ker se v njem pač najdem in verjetno drugače sploh ne bi znala ustvarjati. Slog pa raste, variira z osebnostjo, izkustvom, močjo izziva po nečem za odtenek drugačnem.

Če navdih dobite iznenada, ali si idejo zapišete ali jo skrbno shranite v spomin?

Tistega, kar te zaznamuje, ne pozabiš, zato si ne delam zapiskov. Običajno delo nastane v enem kosu, ko ideja dozori.

Kako združujete poklicno kariero in družinsko življenje s pisanjem? Kako najdete čas za ustvarjanje?

Pišem običajno ponoči, ko vse potihne – potrebujem občutek, da obstajava samo jaz in ideja, ki želi biti uresničena v besedi. Potrebujem mir, temo in tišino, da se lažje soočava druga z drugo.

Kakšni so vaši načrti za prihodnost? Nameravate svoj fokus premakniti na kaj novega ali boste ostali pri že poznanem?

V pripravi je nova pesniška zbirka, ki bo z malo sreče izšla jeseni. Ostajam jaz, samo na drugačen način. Kot bi brala isto zgodbo v drugačnem razpoloženju, času, prostorski razsežnosti. – besedilo te na nekaj spominja, toda občutki so drugačni, novi, sveži.

Se vam zdi, da bi bilo vaše ustvarjanje kaj lažje, če bi živeli v Ljubljani? Zakaj?

Mislim, da ne. Ali si krasen pesnik ali nisi, ne glede na to, kje živiš. Sama se imam za skrajno nepopolno in povprečno dušo – hočem reči, vselej na poti, nikoli na cilju. In takšna so tudi moja dela, vendar so za mojo življenjsko pot, za moje bivanje nujno potrebna. Zato so.

Kdo so vaši najljubši sodobni ustvarjalci? Ali raje berete dela, ki so podobna vašim, ali taka, ki se od vaših tematsko ali po stilu razlikujejo?

Raje berem dela, ki so podobna mojim, čeprav se s talenti njihovih avtorjev ne morem primerjati. Trenutno berem Miroslava Holuba in Louise Gluck.

Katero je po vašem mnenju vaše najboljšo delo?

Marta in Hiša iz besed. Ker v življenju pogrešam srčnost ljudi in prijazne, tople besede. Kar ne pomeni, da na tem svetu ni toplih in srčnih ljudi!

S književnico se je pogovarjala **Meta Puc**.

Magda Reja

Lepi ljudje so lahko pomembnejši od lepih krajev

Magda Reja je študirala etnologijo in umetnostno zgodovino na ljubljanski Filozofski fakulteti. V svoji diplomski nalogi se je ukvarjala s stanovanjsko in prehrambno kulturo v Goriških brdih in zanjo prejela študentsko Prešernovo nagrado. Leta 1997 sta s Tatjano Sirk izdali znanstveno monografijo Briška kuhinja. Magda Reja je svetovna popotnica in pisateljica. Leto in pol je živela v Mehiki, nato večkrat v Južni Ameriki, prepotovala je jugovzhodno Azijo, Avstralijo in Afriko. Leta 2006 je izšel njen potopis Ime tvoje zvezde je Bilhadi, ki je bil nagrajen kot najboljši prvenec na 22. Slovenskem knjižnem sejmu. Njeno drugo potopisno delo je zbirka popotniških zgodb Sledi v pesku (2012).

Kdaj ste se pričeli ukvarjati s pisanjem?

Med vsemi potovanji sem pisala v zvezek, bolj zase, se bom spominjala krajev, dežel, ljudi in tamkajšnjih navad, ki sem jih živela tudi sama. To so bili zapiski, kot jih delajo mnogi, ki nekaj časa živijo drugje, potujejo in si vzamejo čas, da doživeto tudi napišejo. A nisem nikoli razmišljala o tem, da bi zapiske objavila v obliki knjige. Objavila sem nekaj reportaž, to je vse.

Ste kot srednješolka oz. študentka tudi pisali literaturo, sodelovali pri literarni reviji, krožku?

Ne, nikoli. Ne spomnim se niti, ali smo imeli literarni krožek. Všeč pa mi je bilo pisati šolske naloge – spise. Če se prav spomnim, sem dobivala tudi dobre ocene. To je bilo moje edino pisanje, pa še to obvezno. No, zelo rada sem brala in tudi literatura pri slovenščini mi je bila zanimiva. Mislim, da je zanimanje dijakov za snov oz. predmet odvisno tudi od tega, kako jo profesor predstavi, in naše profesorice imam v spominu kot zelo dobre.

S Tatjano Sirk ste izdali knjigo Briška kuhinja. Ali katero od jedi pripravljate tudi sami? Katera se vam zdi najbolj okusna?

Seveda jih pripravljam, Najbolj okusna v s spomladanskem času je frtalja, preprosta, raznolika, hitra za pripravo in zdrava.

Kaj natanko vas je tako prevzelo v Afriki, da se tja še vedno vračate?

Pravzaprav ne morem povedati kaj točno določenega, recimo, da gre za privlačnost, ki jo začutiš do nekega kraja, področja in se ne sprašuješ, zakaj, ker to niti ni potrebno. Najbolj me je zanimala in že prvič prevzela Sahara, ljudje, ki v njej živijo, in tisti, ki čez njo, vsak s svojimi zgodbami, le potujejo. Zato sem hotela to podrobneje in dobro spoznati.

Kaj vam pomeni dom, glede na to, da toliko potujete?

Brajda (smeh). Tudi to. Živim tam, kjer sem se rodila in odraščala. Rada sem doma, tukaj mi je vedno všeč. Naša stara hiša z vonjem po prednikih in predmeti, ki me spominjajo na

druge svetove ... Ljudje, ki jih imam rada ... Lepo se je vračati, če se imaš kam in ti je tam všeč. A med potovanji ne razmišljam kaj dosti o njem.

Ljudje, navade in življenje nasploh je v Afriki precej drugačno od tukajšnjega. Vam je to povzročalo težave ali ste se hitro privadili?

Ni mi povzročalo težav. Zanimivo se je privajati, prilagajati, spoznavati nove načine življenja, drugačen svet, pustiti prejšnjega malo zadaj, se navezati na novega ... biti z ljudmi, ki so ti všeč, svoboda izbire, zaradi njih se lahko tudi vračaš. Lepi ljudje so lahko pomembnejši od lepih krajev.

Kaj pa jezik? Vam je sporazumevanje z domačini predstavljalo težavo?

Odvisno kje. Tam, kjer sem lahko govorila francosko (ali angleško), je bilo seveda lahko, drugod pa smo si pomagali z nekakšno improvizirano in prilagojeno mešanico besed uradnih in lokalnih jezikov, ki smo jim dajali obliko s kretnjami. Vedno se da zmeniti pomembne ali potrebne stvari. Lepo se je naučiti novih besed in jih uporabljati, upajoč, da te bodo razumeli, včasih pa je še lepše le poslušati zven besed in nič razumeti.

Potovali ste tudi po Mehiki, Južni Ameriki, Jugovzhodni Aziji, Avstraliji. Bi lahko za eno od teh kultur rekli, da vam je najljubša?

Za le eno ne. Naredila bi neko mešanico mehiških, bolivijskih, kolumbijskih, etiopskih, saharskih ... kultur, kot živijo v mojih spominih.

Kako so vas sprejeli ljudje, s katerimi ste potovali? So bili gostoljubni ali so vas gledali postrani?

Mislite na poti po Sahari? Če ti dovolijo, da se jim pridružiš, pomeni, da so ti odprli vrata. Da si v njihovi hiši, gostoljubni, a z njihovimi navadami, ki jih je treba spoštovati. In pri nekaterih ne preveč spraševati. Če pa čutiš kak pogled postrani, se mu umakneš.

Kdaj ste se odločili, da boste napisali knjigo? Ste vedeli že pred potovanjem ali se vam je ideja utrnila pozneje?

Ni se utrnila meni. Prijateljica mi je večkrat rekla, da bi lahko vendarle kaj tudi napisala, kar sem končno razumela kot očitek lenobi, ki niti ne poskusi. Ko sem se vrnila iz Sahare, z glavo še lebdečo v spominih na solno karavano, se mi je zdelo, da bi lahko napisala kak članek. In ona reče, kaj članek, knjigo napiši! Kar tako. Pa sploh ni bilo tako preprosto.

Za to, da ste se s skupino tako rekoč tujcev odpravili na dolgotrajno potovanje, je bilo potrebno veliko poguma. Kako ste vedeli, da jim lahko zaupate?

Pogum je relativna stvar. Pomembno je zanimanje, radovednost ... Zaupala sem nekomu, ki jih je poznal. To je za začetek zadostovalo. Potem pa, ko si z nekimi tujci deliš dolge dneve enakega življenja v skupnosti, postanejo slej ko prej domači.

Vas je bilo med potjo po Sahari (ali pred tem) kdaj strah? Ste kdaj med potovanjem obžalovali, da ste se odpravili tja?

Če je bil kdaj kje kakšen strah, je v spominih zbledel in je bil torej nepomemben. Enako bi veljalo za obžalovanje.

Nekoč ste dejali, da je Sahara za vas kraj, kjer se osredotočite nase in svoje občutke, kraj, kjer meditirate. Ste med potovanjem spoznali kakšno življenjsko resnico?

V kaki določeni zvezi sem mogoče to rekla, a to ne velja kar za Saharo vseprek in na splošno. Seveda se zaradi navidezne enoličnosti in ponavljanja, valovitega peska, umirjenosti, tišine ... včasih zdi vse meditativno in za Saharo velja verjetno neka klišejska predstava o kraju poglobljanja vase, iskanja ali najdenja ne vem česa ... Konkretna življenjska resnica, ki jo v Sahari vsak razume, je, da je voda dragocenost in solidarnost nuja.

Študirali ste umetnostno zgodovino in etnologijo. Kako to, da ste to področje zapustili in začeli potovati?

Saj spoznavanje ali raziskovanje različnih kultur je etnologija. Tako da pravzaprav nisem ničesar zapustila in to preprosto živim naprej.

V čem, menite, je čar potovanj? Zakaj tako radi potujete?

Mislim, da se že ponavljam, če rečem, da je to čar odkrivanja novega, drugačnega sveta in kultur, da si razširiš obzorja in duha ... in ker je lepo in zanimivo živeti tudi drugače in drugje.

Na številnih potovanjih ste poskusili veliko različne hrane, značilne za tamkajšnje kulture. Ste kdaj razmišljali, da bi napisali knjigo o kulinariki in navadah drugih narodov?

Nisem, čeprav je to lepa zamisel.

Trenutno kaj pripravljate?

Recimo, da se stvari medijo.

S književnico sta se pogovarjali **Zala Majhenič** in **Maja Zuljan**.

Anja Štefan

Maja Vidmar

Besedna zveza ženska pesnica je v slovenščini pleonazem

*Maja Vidmar je rojena leta 1961 v Novi Gorici, kje je obiskovala gimnazijo. Študirala je slovenščino in primerjalno književnost na ljubljanski Filozofski fakulteti. Po študiju se je preselila v Ljubljano, kjer živi kot svobodna umetnica. Njena poezija je izšla v pesniških zbirkah *Razdalje telesa* (1984), *Način vezave* (1988), *Ihta smeri* (1989), *Ob vznožju* (1998), *Prisotnost* (2005), *Sobe* (2008), *Kako se zaljubiš* (2012) ter v številnih revijalnih objavah, v izborih, prevodih, antologijah ter celo v srednješolskih berilih in učbenikih za književnost. Je večkrat nagrajena avtorica, mdr. je leta 2005 prejela Jenkovo nagrado za zbirko *Prisotnost* ter nagrado Prešernovega sklada za svoj ustvarjalni opus.*

Kdaj ste se začeli zanimati za poezijo oziroma za književnost kot umetnost, v kolikor je bilo slednje zanimanje pred prvim?

Ne vem, katero starostno mejo naj postavim. Še preden sem znala pisati, sem zelo uživala, če mi je kdo kaj pripovedoval ali bral, tudi pesmi. Ko sem se naučila pisati, sem takoj poskusila napisati pesem. Požirala sem nekatere knjige, nič drugače kot nekateri moji vrstniki. Konec osnovne šole pa sem se odločila, da bom pisala pesmi in ne proze.

Ko ste začeli pisati poezijo – kakšna stanja duha ali dogodki so jo navdihnili?

Samo megleno se spominjam svojih takratnih pesmi. Spominjam se potrebe, da bi izrazila nekaj svojega. Verjetno so bile tiste pesmi bolj bivanjske, v gimnaziji pa je prevladala ljubezenska tematika, ki je naredila tudi mojo prvo knjigo.

Kakšna je bila vaša začetna poezija, kakšen pomen in kakšno kvaliteto ji pripisujete?

Pomen moje osnovnošolske in gimnazijske poezije je bil na dolgi rok v učenju pisanja, čeprav tega takrat nisem vedela. Takrat mi je pisanje predvsem pomagalo preživeti težka leta odraščanja.

Kakšen vpliv je imela na vaše nadaljnje življenje, ustvarjanje in identiteto?

Ali je poezija terjala od mene nekakšen v več pogledih odmaknjen način življenja ali bi tako živela v vsakem primeru, ne vem. Zlagoma sem se (ne brez težav) identificirala s tem, da sem pesnica, in zlagoma mi ta identifikacija ni več potrebna oziroma mi ne pomeni istega kot nekoč.

Sklepam da ste se literarno začeli izraziteje udejstvovati že v času obiskovanja novogoriške gimnazije. Imate kakšne spomine od takrat?

Gimnazijsko obdobje zame ni bilo srečno ne v šoli ne doma. Nekateri profesorji so se izživiljali nad učenci in še zdaj si ne morem odpustiti, da sem to molče opazovala, čeprav ne bi mogla veliko narediti. Pisanje pesmi je v tistem času postalo zame pomembno, vendar osamljeno početje. Na srečo je takrat v Novi Gorici pesmi pisala tudi prijateljica Vida Mokrin.

Ste objavljali v takratnem literarnem glasilu? Kdo je bil vaš mentor?

Objavljala sem v gimnazijskem glasilu, mentorja, s katerim bi razpravljala o svojih pesmih, pa v Novi Gorici nisem imela.

So v času vašega obiskovanja novogoriške gimnazije tam podpirali literaturo in poezijo? Ste imeli literarni krožek in kakšno je bilo zanimanje dijakov za literaturo? Kakšno je bilo literarno vzdušje takrat?

So. Glasilo je izhajalo in profesorji slovenščine in drugi so izkazovali nekakšno spoštovanje do tistih, ki smo pisali. Dvakrat sem obiskala literarni krožek, ki pa ni imel mentorja in je takoj zamrl, tako da bi težko govorila o literarnem vzdušju.

Kdo je bil oz. so bili vaši profesorji slovenščine in kakšna se vam zdi vloga profesorjev in učiteljev pri literarnem ustvarjanju mladih?

Moj profesor slovenščine in hkrati tudi razrednik je bil vsa štiri leta gimnazije Viktor Nemec. Bil je razgledan, z jasno strukturo poučevanja in z jasnimi zahtevami, toda bil je tudi očitno naveličan učiteljevanja, cinično naravnan in žaljiv do nekaterih sošolk in sošolcev. Občutek, ki mi ga je z nekaterimi pripombami dal glede mojega pisanja pesmi, je bil nekakšno prizanesljivo odobravanje in mogoče celo spoštovanje. Kakšna je vloga profesorja pri ustvarjanju mladih, je verjetno odvisno predvsem od njegove srčnosti.

Kako je vaš univerzitetni študij primerjalne književnosti in slovenistike vplival na vašo poezijo v tematskem in kakovostnem smislu ter na vas kot pesnico in osebo?

Nad študijem sem bila razočarana, ker ni bilo nobene profesorice ali profesorja, ki bi predaval z nalezljivim žarom in vznemiril moje razmišljanje. Mislim, da tematsko in kakovostno študij ni vplival na mojo poezijo. Zelo je vplivalo name to, da ga na žalost nisem zaključila.

Kdaj ste začeli objavljati poezijo in kakšna je bila pot do objave?

Najprej so mi objavo obljubili in jo tudi na platnicah napovedali v Novi reviji. Po tej napovedi me je Ciril Zlobec povabil v Sodobnost za skupinsko objavo mladih avtorjev, čeprav je pred tem mojo samostojno objavo zavrnil. Po tej poti so bile moje pesmi najprej objavljene v Sodobnosti in nato v Novi reviji. Še prej verjetno v Mentorju.

Kako se je vaša poezija skozi čas razvijala?

Upam, da se pogloblja in popreprošča.

Je imela vaša poezija svoj vrhunec, mišljeno bolj v smislu plodnosti?

Najmanj pesmi sem napisala v desetletnem premoru med drugo in tretjo knjigo. Ne vem, če je to povezano, vendar sem po prejemu prve štipendije za pisanje in prve nagrade za četrto knjigo začela veliko več pisati, kar pa še vedno ne pomeni, da sem zelo plodovita avtorica.

Bi v osnovi svojo poezijo opredelili kot ljubezensko, romantično?

Ne. Ta tema je zame zelo pomembna, saj zajema slabo tretjino mojih pesmi, med katerimi je kar nekaj dobrih, vendar je samo ena od tem.

Katere teme še prevladujejo v vaši poeziji?

Nekaj osnovnih tem je, ki se jih verjetno sčasoma dotakne vsaka pesnica ali pesnik. Poleg omenjene še smrt, bog in narava, pa tudi poetološka tema. Seveda se teme med sabo prepletajo in se jih ne da omejiti z naštevanjem. Sama se nisem direktno dotaknila domovinske ali socialno kritične teme, sem pa pisala o temi starševstva in drugih odnosov, o svoji ženskosti in drugih identifikacijah. Tudi o tesnobi, sočutju, obupu in upanju glede našega sveta, pa naj gre za lakoto ali predvsem vojno. Veliko tega bi lahko zaobjeli z izrazom bivanjska tematika.

Od kod črpate večino snovi v vaši poeziji?

Iz svojega miselno-čustveno-čutnega doživljanja sveta in sebe.

Kakšen postopek pisanja poezije imate?

Različne poteke pisanja poznam, a vedno je potreben neki odmik od vsakdanjega življenja, da se lahko sprožijo. Navadno gre, kot sem že rekla, za neko miselno, čustveno ali čutno vznemirjenje, ki se pretvori v besedno zvezo dveh besed ali celo v verz, okrog katerega napišem pesem. Včasih v enem zamahu, največkrat pa z veliko premetavanja in prepisovanja.

Se vam zdi literatura izključno stvar navdiha ali jo razumete tudi kot stvar truda in razuma? Verjamete, da se da literaturo pisati tudi »na recept«, kot to poskušajo v angloameriškem kulturnem prostoru s šolami kreativnega pisanja?

Tega, kaj je navdih, ne ve nihče. Jaz ga doživljam kot občutek, da se pesem piše sama, in ni vedno jasno, od kod je kaj prišlo, čeprav je jasno, da lahko pride samo tisto, kar sem. Pri pisanju nič ne sme umanjati, tudi razum ne. Trud je predvsem vztrajnost, pa naj gre za »pesniško blokado« ali »popravljanje« pesmi do onemoglosti. Neka vrsta truda je mogoče tudi odmik razumsko kritične naravnosti v naravnost igre v prvi fazi pisanja. Verjamem, da se da priti do pisanja dobre književnosti po različnih poteh, tudi in mogoče hitreje preko šol in vaj kreativnega pisanja, vendar ne preko receptov, temveč s podporo tistega, kar je že dobro. Kljub kakršnikoli šoli pa se ne da dobro pisati brez branja. Predvidevam tudi, da nobena šola ne naredi pesnika, če se ne bi z branjem lahko naredil tudi sam.

Imate posebne dele dneva, ko pišete, ali poseben kraj, kjer pišete? Kakšen medij uporabljate za pisanje – pišete na papir ali na računalnik?

Pišem na papir, vendar na koncu rada vidim pesem natipkano in potem še kaj popravim. Za pisanje potrebujem nekaj miru in najbolje je, če se mi uspe osamiti za nekaj dni.

Vaša poezija, vsaj tisti del, ki je meni znan, se drži svobodnejše oblike. Ste se kdaj preizkušali v klasičnih formah in če, kakšni so bili rezultati?

Res so moje pesmi po obliki svobodnejše, ne pa svobodne. V klasičnih formah se nisem preizkušala, strogo rimane pa sem napisala le nekatere redke pesmi za otroke in songe.

Kako bi opredelili svoj slog? Bi se uvrstili v modernizem, postmodernizem ali v kako novo smer?

Uvrstitev prepuščam strokovnjakom. Zdi se mi, da pišem in da se moje pisanje spreminja povsem v duhu časa.

Ali čutite povezavo s kakšno sodobno literarno smerjo oziroma šolo?

Ne.

Kako dolgo običajno pišete pesem in koliko jo izpopolnujete, preden jo pošljete v objavo?

Takole od enega dneva do enega leta in več. Izpopolnujem jo, dokler nisem zadovoljna, sicer jo zavržem.

Zakaj pišete poezijo in kaj, menite, je tisto, kar naredi žensko pesnico?

Gotovo je odločilno vztrajno pisanje (in branje) pesmi. Zakaj sem vztrajala, je pa bolj komplicirano odgovoriti. Ljubše pa bi mi bilo vprašanje, kaj naredi človeka pesnico ali enostavno pesnico. Besedna zveza ženska pesnica je v slovenščini pleonazem, ker pa se pogosto uporablja, bi bilo zanimivo pogledati, zakaj. Nikoli ne imenujemo nekoga moški pesnik in ga ne sprašujemo, kako se počuti kot moški pesnik in kaj ga je naredilo moškega pesnika. V tej zvezi me tudi zanima, kakšen je namen projekta, v okviru katerega je tale intervju. Nekaj sem ujela o »ženskih« pesnicah z obrobja Evrope. Kaj gre za dvojno marginalizacijo: Slovenije kot obrobja Evrope in pesnic kot obrobja pesništva?

Slovenci naj bi veljali za narod pesnikov in prevladujemo v razmerju števila pesnikov s številom prebivalcev. Kakšno se vam zdi trenutno stanje pesništva (ter umetnosti) v Sloveniji?

Za pesništvo pri nas se mi zdi, da je živo, da vznikajo zanimive poetike.

Kolikor mi je znano, ste Jenkova nagrajenka. Kaj menite o slovenskih literarnih nagradah? Kaj menite o literarni nagradi Mira, ki jo podeljujejo izključno ženskam?

Zame sta bili Nagrada Prešernovega sklada in Jenkova nagrada pomembni in mislim, da so nagrade pomembne tudi za druge ustvarjalce. O nagradi Mira mislim, da je potrebna zaradi spregledanih žensk in njihovega življenjskega dela. Sam obstoj nagrade opozarja na to, da nekaj ni bilo in ni v redu, in že to je veliko. Kot vsem nagradam bodo tudi tej dala težo imena nagrajenk. Upam, da bo nekega dne njena aktualnost opešala.

Kako vidite položaj sodobnega avtorja? Kakšen je njegov družbeni status? Se z literaturo da živeti? Imate dovolj podpore?

Zanesljivo podporo imam in sem jo vedno imela pri svojih. Nezanesljiva podpora so bile v zadnjih letih nekatere štipendije, od katerih se ne da živeti, a so zelo dobrodošle, puščajo pa grenak priokus ob vseh, ki jih niso dobili. Veliko raje bi bila plačana za svoje delo, kot pa dobivala podporo, ki je itak že jutri mogoče ne bo. Avtorsko delo je popolnoma podcenjeno in temu primeren je tudi položaj avtorja.

Koliko žrtvovanja je potrebnega za tak (pesniški) način življenja?

To ni žrtvovanje, to je moja odločitev.

Kaj bi kot izkušena, priznana in udejanjena pesnica svetovali ljudem, ki si želijo slediti življenju ustvarjanja?

Ustvarjalnost nas dela žive in na način ustvarjalnosti je vredno živeti. Ne ustavljajte sami sebe.

S književnico se je pogovarjal **Julijan Vršnik**.

Vita Žerjal Pavlin

Pisati pesem je zame še vedno enako osrečujoče in negotovo dejanje

Vita Žerjal Pavlin je po končani novogoriški gimnaziji v Ljubljani študirala slovenščino in novinarstvo. Njena prva zaposlitev je bila na Teletekstu Slovenije, nato pa se je zaposlila kot profesorica slovenščine. V učiteljskem poklicu ostaja vse do danes. Poučuje na Srednji šoli za oblikovanje in fotografijo v Ljubljani. Ob svojem rednem delu se posveča literarnemu delu in tudi znanstvenemu raziskovanju. Diplomirala je iz sodobne slovenske poezije, doktorirala pa leta 2007 iz slovenskih lirskih ciklov 19. in 20. stoletja. Svoj pesniški prvenec Pljusknem preko okna je izdala v samozaložbi komaj osemnajstletna leta 1982. Sledili sta še zbirki Uглаševalni ton (1997) in Široka (2013).

Diplomirali ste iz slovenščine in novinarstva ter ste doktorica literarnih znanosti. Kako to, da z novinarstvom niste nadaljevali?

Že med študijem novinarstva sem ugotovila, da to ne bo tisto pravo zame, ampak sem ga vseeno dokončala. Tudi zaposlila sem se najprej kot novinarka, vendar na Teletekstu Slovenije niti ni šlo za pravo novinarstvo, sama sem temu reka »pisarniško« novinarstvo, ker smo se pretežno ukvarjali z agencijskimi novicami. Ob tem sem se z literarnimi recenzijami preizkusila še na televizijski kulturni oddaji in na radiu. Slednji mi je bil še najbližji, saj sem v Novi Gorici imela prakso na goriškem radiu, kjer sem tudi pripravljala mladinsko oddajo. Ker na teletekstu nisem želela ostati, sem poiskala službo v šolstvu, kjer sem še danes.

Za diplomsko nalogo *Novi val slovenske poezije osemdesetih let* ste l. 1987 prejeli univerzitetno Prešernovo nagrado. Kako ste to sprejeli, kako ste se ob tem počutili?

Bila sem počaščena, čeprav nisem niti dojela, da je moja diploma kaj posebnega. Naredila sem to, kar sem znala in zmogla. Vseeno sem se potrudila, da sem jo objavila v reviji Literatura, kar za diplomske naloge ni bilo običajno. Ker pa sem obravnavala aktualno snov, pisala sem namreč o avtorjih svoje generacije, so bili pri reviji zainteresirani za objavo. Nagrada me je tudi motivirala, da sem iskala možnosti za nadaljnji študij v okviru tedanjega sistema mladih raziskovalcev (ki je bil drugačen od današnjega), vendar pri tem nisem bila uspešna. Ko sem se čez nekaj let vseeno vpisala na magistrski študij, pa ob službi in materinstvu nisem zmogla. Tako sem ponovno začela študirati šele leta 2000, ko je bila tudi hčerka dovolj velika.

Že petindvajset let opravljate poklic učiteljevanja – od l. 1992 na Srednji oblikovni in fotografski šoli v Ljubljani, prej pa tudi drugje. Kaj vam pomeni poučevanje?

Poučevanje je res že dolgo moja služba, koliko pa je to moj poklic – do neke mere gotovo. Ko človek toliko let dela z mladimi, mu to pride pod kožo. Učim na specifični šoli, kjer dijake v prvi vrsti zanima likovno, vizualno ustvarjanje. K sreči so nekateri tudi literarno nadarjeni in večino pritegne literatura, seveda ne nujno tista, ki jo predstavljamo v šoli.

Nekaj let ste delovali kot asistentka na Univerzi v Novi Gorici. Katero je bilo vaše strokovno področje?

Predavala sem oziroma imela vaje o pesništvu iz druge polovice devetnajstega stoletja, pri čemer ni manjkalo pesništvo avtoric.

Na spletni strani slovenskega centra PEN sem zasledila, da podpirate njegov ženski odbor, imenovan Mira. Zakaj se vam zdi podpiranje pesnic in pisateljic pomembno?

Poznam nekaj teh krasnih žensk, ki so se odločile, da ustanovijo organizacijo, ki še posebej bdi nad ženskim ustvarjanjem oziroma vključevanjem tega v slovenski kulturni prostor. Zato sem se jim pridružila v različnih akcijah. Kljub temu da imamo dandanes ženske veliko več možnosti za javno, tudi literarno uveljavljanje kot nekoč, žensko ustvarjanje še vedno ni v vseh okoljih niti v izobraževanju dovolj upoštevano. Še vedno je treba na to opozarjati, odpirati možnosti za predstavitve današnjih in nekdanjih ženskih ustvarjalk.

Ste razmišljali o tem, da bi se društvu sami pridružili?

Mira je del društva PEN. Postati del tega društva ni tako enostavno, tako da nisem niti poskušala.

Ste kdaj čutili, da vas kot žensko pesnico ne jemljejo enako resno kot pripadnike nasprotnega spola? Kaj menite o tovrstni diskriminaciji?

Moram reči, da sem sama bila kot pesnica vedno zelo dobro sprejeta kljub temu, da sem objavljala malo. Predvsem temu dejstvu pripisujem tudi zavrnitve, ki sem jih doživela pri založbah, ko sem jim poslala rokopis zadnje zbirke. Po šestnajstih letih od izida prejšnje zbirke sem bila na neki način spet neznana. Zato me je toliko bolj razveselila odločitev založbe Apokalipsa, da kljub temu zbirko izda. Sicer pa so bile vse tri moje pesniške zbirke kritično opažene. Vidim pa pri kolegicah, ki več ustvarjajo in od slovenskega literarnega prostora več pričakujejo, da se srečujejo tudi s spolom pogojenimi težavami. Gre za to, kdo odloča v različnih organih in institucijah, povezanih z literaturo, revijami, nagradami, štipendijami ipd. Po navadi v njih prevladujejo moški, ki pogosto dajo prednost "svojim", a tudi ko so v večini ženske, kaže, da so bralsko vzgojene predvsem ob literaturi moških in kot literarne kvalitete ne prepoznajo vedno estetsko-tematskih »odstopov« v literaturi avtoric.

Vaša doktorska naloga (*Lirski cikel v slovenski poeziji 19. in 20. stoletja*) je objavljena tudi na internetu. Kakšno je vaše mnenje o tem, da so dela vse bolj dostopna v elektronski obliki? Je po vašem mnenju knjiga obsojena na propad?

No, sama doslej nisem vedela, da je moja monografija dostopna na books.google.si, a sem tega vesela. Prvotno je bila namreč leta 2008 izdana v knjižni zbirki Studia litteraria Inštituta za slovensko literaturo in literarne vede pri ZRC SAZU. Podobno ima spletni arhiv Slavistična revija, veliko gradiva je dostopno na Dlib, ki ga vodi NUK. Publicistična, strokovna, znanstvena in tudi literarna dela so na tak način zelo lahko dostopna, hkrati pa še vedno avtorsko zaščitena, znanstvena večinoma tudi recenzirana. Ne poznam sicer vseh vidikov (nekateri so tudi problematični, predvsem glede avtorskih pravic) tovrstne dostopnosti, čeprav jo pri nas promovira in z odličnimi projekti, kot sta npr. wikivir in wikiverza, tudi uresničuje dr. Miran Hladnik, profesor na slovenistiki v Ljubljani. Tudi sama sem pri strokovnem pisanju že velikokrat uporabila spletne vire, kar mi je skrajšalo čas za zbiranje in pregled gradiva. Kar pa se tiče prave literature – sama sem še vedno ljubiteljica branja tiskanih knjig in ne zaslona. Res pa je, da nimam pravega bralnika.

Kakšne so vaše misli, ko popravljate šolske spise? Mladi premalo berejo? Kakšen se vam zdi njihov odnos do slovenščine in literature?

Učim dve stopnji – strokovno šolo in gimnazijo, imam dijake različnih sposobnosti branja, razumevanja in pisanja, tako da predvsem vidim potrebo po kvalitetnem in dovolj pogostem branju. Pri gimnazijah so zahteve programa take, da morajo v veliko večji meri obvladati globinsko branje, interpretiranje in pisanje kot na strokovni stopnji. Vendar je branje priporočljivo za vse, saj ne gre samo za to, da dobijo vzorce pisanja. Branje literature mlade (seveda tudi odrasle) nagovarja z različnimi bivanjskimi in družbenimi vprašanji, jih estetsko vzgaja, kar vse je v času odraščanja še posebej pomembno, jih skratka bogati.

Opažamo, da se vse bolj uporablja angleški jezik, tako v javnem kot zasebnem življenju. Je po vašem mnenju razvoj našega avtohtonega jezika v zatonu – nove besede še nastajajo? Se vam zdi, da je slovenščina obsojena na propad?

Ne sodim med pesimiste, kar se tiče slovenščine, in tudi ne mislim, da se slovenščina ne razvija več, sploh ne. Ne nazadnje so med ključnimi ustvarjalci jezika vedno bili in so že vedno literarni ustvarjalci in literarni prevajalci. Uporaba angleščine v govorici mladih je samo sestavina ene zvrsti jezika. Opažam pa, da bi marsikateri dijak celo za kakšen nastop pri slovenščini raje prebral knjigo v angleščini kot v slovenščini, kar me opozarja ne le na prestižnost angleščine kot jezika širokega sveta, temveč tudi na šibkost slovenskega besednega zaklada dijakov, ki zato ne morejo zares uživati v branju slovenskih besedil. Torej je potrebno delo šole in drugih vzgojnih ustanov ter širša družbena jezikovna zavest, ki seže od ravnanja države do javne rabe slovenščine vsakega od nas.

Vaša pot vas je iz Nove Gorice popeljala v Ljubljano. S kakšnimi občutki se vračate v svoj izvorni kraj?

Z lepimi. Včasih tudi nostalgичnimi, saj se zavedam, da sem tukaj le "vikend prebivalca". Krog ljudi, s katerimi se srečujem ob prihodih, je relativno ozek, ampak vendarle sem tukaj rada, se počutim še vedno doma in sem vesela, da imam možnost, da se tako pogosto vračam.

Kaj vam pomeni pisanje?

Pomeni mi veliko, čeprav moram priznati, da pišem malo in redko. Kljub temu vem, da je to tista dejavnost, ki izraža moj celovit odnos do sveta in to praktično od vedno. Vendar se mora človek ustvarjanju intenzivno posvečati, da je sposoben to pogosto in kvalitetno početi. Sama sem razpeta med različne dejavnosti, zato sem le redko pesnica.

Kaj bi radi dejali mladim ustvarjalkam, ki se odločajo za podobno literarno pot kot vi?

Naj bodo pogumne, naj se ne ustrašijo ustvarjalnih kriz, ki zagotovo pridejo. Ko ne vedo, kako naprej. Naj takrat ne omagajo.

Vas preseneti, mogoče razjezi ali razveseli, ko vašo poezijo nekdo razume drugače od vas?

Vsekakor je branje poezije po svoje ustvarjalno dejanje. Zato sem samo vesela, če kdo odkrije v besedilu nekaj, na kar nisem pomislila. Nek novi vidik. Jezilo bi me, če bi šlo za izkrivljeno, popolnoma neustrezno branje. Bralci z bogato domišljijo in bralskimi izkušnjami besedilo celo bogatijo in mi laskajo.

Kako pomembno je po vašem mnenju branje?

Zelo pomembno. Brez tega je težko postati literarni ustvarjalec. Človek preprosto potrebuje vzorce tovrstnih besedil. Nekatere tako in tako dobimo v šoli, vsi gremo skozi proces branja različnih besedil. Tisti, ki ima nagnjenje, bo poiskal še druga besedila in bo strasten bralec. Mogoče pa kasneje za ustvarjalca branje ni več tako pomembno – mnoge moti branje besedil drugih, medtem ko sami ustvarjajo, saj nastaja preveč interakcij z različnimi načini mišljenja in slogi. Tudi sama imam neke valove, večinoma sicer berem pripovedna besedila, največ romane seveda, včasih pa mi leži predvsem branje poezije. Sama sem bližje temu glasu, zato name vpliva bolj kot branje pripovednih besedil.

Svojo prvo pesniško zbirko, *Pljusknem preko okna* (1982), ste izdali pri rosnih osemnajstih letih. Kako ste takrat gledali na svoje početje? Kakšno prihodnost ste videli pred sabo?

Pesmi sem pisala že v osnovni šoli, idejo za zbirko ob koncu gimnazije pa mi je dal Marijan Štrancar, profesor na Gimnaziji Nova Gorica, ki me sicer ni učil. Enkrat je takole navrgel in vzela sem ga resno. Knjiga je bila izdana v samozaložbi, sicer s pomočjo takratne novogoriške Kulturne skupnosti, a sama sem poskrbela za vse, od opreme in risb Klavdija Tutte, spremne besede Marijana Breclja, do tiska in distribucije. Velik podvig za maturantko, se zavedam danes. A bila sem tako domača v goriškem okolju, ljudje so mi bili zelo naklonjeni. Na kogar koli sem se obrnila - vsi so mi bili pripravljeni pomagati, tako ali drugače sodelovati. Vse je lepo teklo.

***Pljusknem preko okna* je izrazito lirsko obarvana, prav tako impresionistična zbirka. Veliko omenjate naravo. Ptice, drevesa, veter, oblak, morje ... Kaj vam je oz. vam še vedno narava predstavlja?**

Neko izhodišče, varno, spodbujajoče okolje, v katerega se kar naprej vračam, zatekam. Čeprav živim v Ljubljani, stanujem tik ob Poti spominov v zelenem delu Ljubljane. Tako lahko kadar koli stopim v naravo. Lahko bi rekla, da sem del nje. Brez te sprostitev ne bi mogla.

Zelo so mi všeč vaše besedne zveze, kot so »sredi tišine zavladajo dolgi pogovori«, »na robovih mojih prividov sedi«, »vedno mi stopiš naproti malce od daleč«. O njih lahko bralec razmišlja še in še. Ste bralca z njimi želeli le zavesti ali mu kaj globljega sporočiti?

Zavesti vsekakor ne. To je način izražanja, ki je bil v osemdesetih letih precej značilen za nek del modernizma tistega časa. Seveda je izraz tudi povezan z mladostjo, z burnim duševnim življenjem dekleta. Verjamem, da so tebi kot mladi bralki te pesmi blizu.

Katera je vaša najljubša pesem iz zbirke *Uglaševalni ton* (1996) in zakaj?

Nimam najljubših. V določenih življenjskih okoliščinah se sicer spomnim na kakšno pesem, za katero imam občutek, da še vedno velja zame. Kakšnih se še spomnim ne in sem spomin nanje obudila, ko sem bila k temu povabljen ob nekaj javnih predstavitev zadnje zbirke.

Vaša najnovejša pesniška zbirka je zaznamovana tudi z materinstvom. Posebej mi je všeč izjava, da z otrokom hodite v lepe kraje »dihat za oba« iz pesmi Široka (tako je pesniška zbirka tudi poimenovana, izdana l. 2013). Kaj vam pomeni biti mama? Vam starševstvo prinaša inspiracijo, vam jo kdaj jemlje?

Prvo leto življenja mojega drugega otroka, hčerke, in še prej približujoče se starševstvo mi je vsekakor bilo v neko inspiracijo. Eno pesem sem po rojstvu napisala tudi za sina. Zakaj ne več, ne vem. Verjetno, ker se miselno nisem mogla dovolj distancirati od vsega, kar je povezano s skrbjo za dojenčka in tudi vojne, ki je bila, ko je bil sin še zelo majhen. Sicer pa se mi je v nekem času pojavila globoka potreba biti mama. Materinstvo je potem prineslo vrsto različnih nalog, predvsem pa močne čustvene izkušnje.

Tri pesniške zbirke se med seboj zelo razlikujejo. Po stilu pisanja in dojemanju sveta. Se počutite kaj pametnejši kot na začetku poti? Ste se vmes veliko naučili, na svoj način napredovali od ene zbirke do druge?

Na žalost se v pesniškem smislu ne počutim veliko pametnejša. Pisati pesem je zame še vedno enako osrečujoče in negotovo dejanje - bo še kakšna pesem nastala ali ne? V tem času nisem dobila nobenega posebnega recepta za pisanje. Gotovo sem medtem prebrala veliko drugih avtorjev, a tako in tako mora človek iskati pri sebi, čeprav vsi ti vplivi ostajajo nekje v njem. Če se ne pretočijo skozi individualno, potem ustvarjeno ni tisto pravo. Sicer sem bila vedno "samohodka", nisem ubirala ustaljenih poti. Kakšen vpliv pa se seveda pozna.

Vaše pesniške zbirke si sledijo po večletnih premorih. Pa so pesniški premori vmes sploh bili? Je materiala bilo še več, ampak ste preprosto izbrali »crème de la crème« in to izdali?

Ne, ni nastalo veliko več od objavljenega. Ključni in največji premor je bil v času, ko sem ob službi delala doktorat. To je posrkalo moje energije. Takrat sem najmanj pisala.

Vaša poezija ima svobodno obliko, rime skorajda ni oz. je prav tako prosta. Zakaj vam tak stil bolj odgovarja? Ste kdaj poskušali uporabiti katero od ustaljenih oblik?

Še kot dijakinja sem se dolgo mučila z nekim sonetom. Vendar sem odrasla v času modernizma, ki je opuščal ustaljene pesniške oblike, preden so se te kasneje spet obudile, tako da se je ta izraz enostavno vame vpisal. Vse ostalo je bilo samo obremenjevalni jopič, ki ga nisem mogla prenašati. Tako da ostajam pri tem.

Kako pišete? Po inspiraciji, pesem napišete takoj ali nastaja »po obrokih«?

Še vedno potrebujem neko spodbudo, lahko bi rekla inspiracijo. Od kje in kdaj pride – ne znam povedati, možnosti so različne. Pred časom je bila posebna situacija: v Ljubljani se že drugo leto dobivamo pesnice na srečanjih z naslovom *Pesnice o pesnicah*. Ob novih pesniških zbirkah je zaželeno, da pripravimo tudi svoj pogled na izbrano knjigo. Lahko tudi v

obliki pesniškega besedila. In tako se mi je zgodilo po branju zbirke Taje Kramberger *Z roba klifa*, da sem razmišljala, kaj in kako bi o njej lahko povedala, napisala. In sem enostavno napisala pesem; zgodil se je intenziven stik, razmišljanje o prebranem take vrste, da je nastala pesem. Tudi branje je lahko precej močna spodbuda za ustvarjanje.

Imate kakšen obred, ko začnete pisati? Pišete na določen način, mogoče s pisalnim strojem, s posebnim peresom?

Ne, nimam ustaljenih vzorcev. Mislim, da nisem človek obredov. Tudi pri pisanju sem enako spontana. Lahko napišem na prvi papirček, ki ga imam pri roki, če situacija tako zahteva. Lahko pa napišem neposredno na računalnik, če mi je ta blizu. Možnosti so različne. Pisalni stroj – že davno pozabljen.

Kako spodbujate dijake k branju?

Mogoče ne dovolj. Takih dijakov, ki zelo radi berejo, med mojimi ni veliko. So, seveda so, a v manjšini. Rada vključim v razlago omembo kakšnega dobrega romana, ki sem ga ravnokar prebrala. Sicer pa jim dajem možnost povsem proste ali delno omejene izbire branja, kjer preverjam njihove interese in se potem pogovarjamo o prebranem. Izmenjujejo si mnenja tudi na podlagi izbrane žanrske literature, ki je v programu za srednjo strokovno šolo.

Leta 2010 ste sodelovali pri eseju na maturi. Imate kakšen namig, kako napisati dober esej?

Kot profesorica bom rekla to, kar bi rekel vsak na mojem mestu. Bistveno je literarno delo natančno prebrati. Le tako lahko izhajaš iz tistega, kar si ob branju občutil, kar misliš in veš. Potem so seveda še stalni napotki; to je vendarle šolski esej, ki zahteva dovolj natančno upoštevanje navodil, ki so podlaga za čim bolj objektivno ocenjevanje. Dober začetek eseja pokaže, da je pisec tematiko premislil, da ve, o čem piše in ima odnos do prebranega. Ni bral samo vodoravno, dejansko razume, kje so ključni problemi, kako je literarno delo napisano. Vse to poveže v nek prepričljiv pisni izdelek. Veščine pisanja pa ni mogoče pridobiti v zadnjem letniku, je rezultat preteklih let in, seveda, talenta.

Na cobissu imate 65 zadetkov. Ste ponosni na svoje delo?

Ja, mislim, da je vsak lahko ponosen na svoje delo. Včasih se vprašam, kako bi bilo, če bi imela več možnosti za znanstveno ali pesniško delovanje, če moje delo ne bi bilo predvsem šolsko, ki vzame veliko časa, tudi doma, veliko energije in je namenjeno pretoku znanja iz generacije v generacijo. Včasih učitelji težko vemo, kaj smo zares naredili, kako smo vplivali na dijake ... Skratka, trudim se, da s svojim dodatnim delom ne prikrajšam dijakov, ob tem pa ohranjam tudi neko pesniško in znanstveno kondicijo.

Kdo so vaši literarni vzorniki? Slovenski in tuji?

Nikoli nisem bila preveč vezana na kogar koli, tako da bi videla v posameznikih tiste ključne niti, ki bi me vlekle. Na začetku sem brala zelo na široko, vse, kar mi je v knjižnici prišlo pod roke. Kasneje sem bila pozorna predvsem na slovenske avtorje svoje generacije in tiste malo starejše, sedaj pa me zanimajo tudi mlajši, še polni idej, in kot sem že rekla, pesnice.

Med svojim študijem ste prijateljevali z goriško pesnico Vido Mokrin Pauer. Kako je kot pesnica vplivala na vas?

V začetku najinega prijateljstva, ki še traja, zelo močno. Še vedno je zame inspirativna kot oseba, ki diha s poezijo, veliko razmišlja o tem, veliko ustvari. Še vedno me spodbuja, podpira. Sem zelo vesela, da sem jo spoznala in da sproti spremljam nastanek njene poezije in njen, sedaj kvantni, pogled na svet.

Katera vrsta umetnosti vam je še blizu?

To, da sem »pristala« na Srednji šoli za oblikovanje in fotografijo, vidim tudi kot posledico moje ljubezni do slikarstva. Že zgodaj me je pritegnilo. Ne da bi bila sama dobra v tem, ampak preprosto kot neka vizualna fascinacija, meditacija ob določenih avtorjih. Rada imam tudi glasbo. Približala sem se ji predvsem prek petja, saj sem bila zborovska pevka v osnovni šoli, potem v času gimnazije. Kasneje sem, žal, petje opustila, ker se mi zdelo, da ne bom mogla zadovoljiti vseh svojih interesov. Rada plešem, čeprav me je ples kot umetniško ustvarjenje bolj zanimal v dijaških letih, danes ima prednost družabni ples. Z morem sva tudi redna obiskovalca ljubljanskega Kinodvora.

Ste kdaj poskušali napisati kaj daljšega, recimo roman? Kaj po vašem mnenju bolje izraža proza, kaj poezija?

V dijaških letih sem zase nekaj pisala tudi v nevezani obliki, vendar se v prozi nisem začutila. Verjetno je razlika v ustvarjalni domišljiji in seveda samem oblikovanju. Pri poeziji je organizacija besedila bolj komorna, omejena na neko problematiko, posamično temo, pomemben je zven in ritem, kar kljub prostemu verzu zasledujem tudi v svojem pisanju. Prozo rada berem, romani so mi pri srcu ravno zato, ker so kompleksna besedila z različno tematiko, različnimi prostori, konkretnimi problemi, običajnejšim jezikom. To sta dva svetova, ki se lahko tudi približujeta. Vsak zase sta zelo dragocena, vendar sama ustvarjam le enega.

S književnico se je pogovarjala **Ana Jarc**.

Zbornik je nastal v okvirih projekta Potujoči teksti 1790–1914: transnacionalna recepcija del avtoric na evropskih obrobjih.

Sodelujoče države: Finska, Nizozemska, Norveška, Slovenija, Velika Britanija.

Vodja projekta: dr. Henriette Partzsch, Univerza v Glasgowu.

Vodja slovenskega dela projekta:

dr. Katja Mihurko Poniž,

Univerza v Novi Gorici.

Obdobje trajanja: 2013–2016.

<http://travellingtexts.huygens.knaw.nl>

Projekt se ukvarja z najpomembnejšimi kanali kulturnih srečevanj v moderni Evropi, kroženjem tiskanih besedil in njihovim prečkanjem kulturnih, jezikovnih in nacionalnih meja v t. i. dolgem 19. stoletju (v kontekstu povečanja pismenosti, tehnoloških inovacij ipd.). V projektu raziskujemo udeležbo žensk v transnacionalnih izmenjavah literarnih besedil z zgodovinske in geografske perspektive, vlogo žensk kot avtoric, prevajalk, kulturnih posrednic ... Iščemo odgovore na vprašanje, kakšen vpliv so imele ženske v procesih literarnih izmenjav, v kakšnem smislu so jih spreminjale, preobražale. Z raziskavo dogajanja na robovih Evrope preučujemo tudi vprašanje asimetrije med evropskimi centri in obrobji, kako so se v njih odvijala kulturna srečevanja, kako so potovale ideje, kako so se oblikovale mreže in imaginarne skupnosti. S tem, ko se osredotočamo na avtorice, tudi tiste, ki niso kanonizirane v nacionalnih literaturah, prispevamo k diskusiji o kulturnem spominu in, na metodološki ravni, sodobnih pristopih v literarnih zgodovini. S tem razkrivamo pozabljene in skrite povezave, ki so temeljne za razumevanje evropske literarne zgodovine. Nove možnosti analiz omogočajo kvantitativni podatki o recepciji, ki jih vpisujemo v podatkovno zbirko o evropskih pisateljicah, ki jo v okviru projekta tudi tehnično nadgrajujemo v virtualno raziskovalno okolje (<http://www.databasewomenwriters.nl>).

